

Evropská síť kulturních expertů¹
European expert network on culture (EENC)

Oceňování uměleckých děl pro potřeby půjčování

Cornelia Dümcke a Freda Matassa

Zpráva EENC, říjen 2012

Dokument připravily Cornelia Dümcke a Freda Matassa jménem evropské sítě kulturních expertů (European expert network on culture – EENC). Odbornou podporu jim poskytl Jordi Baltà (Interarts).

Skupina EENC vznikla v roce 2010 z iniciativy Generálního ředitelství pro vzdělávání a kulturu Evropské komise (DG EAC) za účelem rozvoje evropské politiky v této oblasti. Skupina je poradním orgánem DG EAC a poskytuje podporu v analýze kulturních politik a jejich důsledků na národní, regionální a evropské úrovni. Ve skupině působí 17 nezávislých odborníků a jejich práci koordinuje Interarts a Culture Action Europe. Další informace jsou k dispozici na www.eenc.eu.

O autorkách

Dr. Cornelia Dümcke pracuje jako ekonomka, projektová manažerka a konzultantka v oblasti kultury a v umění. Je zakladatelkou berlínského institutu Culture Concepts, který poskytuje podporu výzkumu a konzultační služby pro klienty v sektoru kultury a investiční výstavby. Specializuje se především na otázky kultury a investiční výstavby, ekonomie kultury, turistického ruchu v kultuře a dále na trh muzeí, divadel a festivalů. Ve sféře muzeí a kulturního dědictví provedla několik výzkumných studií a vytvořila rozvojové koncepce muzeí. V roce 2011 byla jmenována do skupiny odborníků v oblasti kulturní politiky, kterou založila pařížská centrála UNESCO za účelem implementace Úmluvy o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů. Od roku 2011 je členkou Evropské sítě kulturních odborníků (EENC). Viz www.cultureconcepts.de

Freda Matassa je nezávislá muzejní konzultantka a manažerka uměleckých sbírek. Bývalá vedoucí managementu sbírek v Tate Gallery, je zástupkyní muzeí v britské kulturní sekci UNESCO a odbornou zástupkyní Velké Británie v Evropské komisi pro standardizaci. Často také přednáší o muzejních standardech a metodice. Roku 2008 byla zvolena první expertní poradkyní ministerstva kultury ve věci žádostí o imunitu proti zabavení a nedávno byla nominována mezi Top 50 britských žen působících v kultuře, kterým je třeba věnovat pozornost. Je spoluzakladatelkou Evropské konference registrarů a zakládající členkou Projektů mobility sbírek; byla také autorkou textu pro publikaci *Lending to Europe* a nedávno napsala další publikaci: *Museum Collections Management: A Handbook*. Viz www.fredamatassa.com.

1 Překlad podle http://www.culturenet.cz/index.php?cmd=page&id=309&news_id=12486

OBSAH

Shrnutí	4
1. Zadání a struktura zprávy	5
1.1 Kontext	5
1.2 Cíle	5
1.3 Metodologie a struktura	6
2. Vytvoření podkladů pro zprávu	13
2.1. Oceňování předmětů kulturní hodnoty – pohled z hlediska ekonomiky kultury	13
2.2. Hodnotový řetězec na trhu s uměním a jeho účastníci	14
2.3. Kulturní hodnota versus finanční hodnota – z pohledu muzea	15
2.4. Problém stanovení finanční hodnoty	17
3. Hlavní poznatky – výsledky výzkumu	20
3.1. Z pohledu muzea	20
3.2. Z pohledu kurátora	24
3.3. Z pohledu státních orgánů	30
3.4. Další účastníci	32
4. Závěry: Přehled postupů využívaných v praxi	35
4.1. Všeobecné závěry	35
4.2. Závěry – muzea a kurátoři	36
4.3. Závěry – státní orgány	38
4.4. Závěry – další účastníci	39
5. Doporučení	40
5.1. Všeobecná doporučení (muzeím, státním orgánům, Evropské unii)	40
5.2. Vzorová metodika („kontrolní seznam“)	43
5.3. EXKURS: Ocenění celé sbírky	50
Literatura	52
Přílohy	55
Příloha 1: Slovník pojmů	56
Příloha 2: Průzkum (Survey Monkey) – základní informace o jednotlivých členských zemích EU	58
Příloha 3: Seznam dotazovaných v roce 2011	59
Příloha 4: Seznam kurátorů dotazovaných v roce 2012	60
Příloha 6: Harmonogram činností 2011 a 2012	62
Příloha 6: Průzkum (Survey Monkey) – Dotazníky – Muzea	63
Příloha 7: Průzkum (Survey Monkey) – Dotazníky – Státní orgány	78
Příloha 8: Rozhovory s kurátory 2012 – Kompilace výsledků	83

Shrnutí

Zpráva se zabývá tématem „Oceňování uměleckých děl pro potřeby půjčování“. Připravily ji **Cornelia Dümmcke** a **Freda Matassa** jménem evropské sítě kulturních expertů (**European expert network on culture – EENC**) v období srpen až říjen 2012 pro Generální ředitelství Evropské komise pro vzdělávání a kulturu (DG EAC). Zpráva vychází z předchozího stručného textu stejných autorek z roku 2011.

Cílem textu je poskytnout Evropské komisi a členským zemím teoretickou a empirickou analýzu a přispět ke zjednodušení procesu půjčování uměleckých děl² mezi muzei v členských zemích EU. Zpráva se věnuje zásadním otázkám z oblasti muzejnictví v členských zemích EU, takže výsledky a doporučení směřují především k muzejním pracovníkům, zejména kurátorům.

Otevřená metoda koordinace (Open Method of Coordination; OMC) – pracovní skupina odborníků na mobilitu sbírek z členských zemí EU předložila koncem září 2012 dokument „**Praktické cesty ke snižování nákladů na půjčování předmětů kulturní hodnoty mezi členskými zeměmi Evropské unie**“. Třebaže závěrečné dokumenty pracovní skupiny OMC několikrát odkazují na téma oceňování předmětů z muzejních sbírek, tato zpráva poskytuje – jak pracovní skupina navrhla a očekávala – hlubší pohled a zevrubnou materiálovou dokumentaci této komplexní a heterogenní problematiky i rostoucích požadavků, na než musí evropská muzea a evropské země reagovat.

Hlavní výstupy a doporučení vyplývající z výzkumu oceňování muzejních předmětů v kontextu půjčování mezi evropskými muzei jsou následující:

Hlavní výsledky

- ⤴ Jedním z cílů studie bylo systemizovat proces oceňování a uvést příklady metodologie. Autoři nicméně žádné příklady metodologie nenašli a všeobecný konsensus nakonec zněl, že oceňování nemže být považováno za exaktní vědu, ale pouze za expertní posouzení.
- ⤴ Jelikož jedním z hlavních cílů projektu bylo hledat možnosti snižování nákladů na pojištění, mnoho otázek se vztahovalo k tématu státní záruky, protože právě ta je jedinou a nejlepší cestou, jak náklady na pojištění ušetřit. Jasně se ukázalo, že vůči přijímání některých záruk stále existují výhrady, protože se předpokládá, že poskytují menší krytí nebo menší jistotu než komerční pojištění.
- ⤴ Zkoumala se také možnost snižování nákladů tak, že se bude trvat na nízkých cenách, ale ukázalo se, že státní orgány ani muzea se příliš nesnaží ani trvat na nízkých cenách, ani zpochybňovat ceny příliš vysoké. Z dotazování nicméně vyplynulo, že půjčitel je většinou ochoten cenu snížit, je-li výše ceny zpochybněna.

Hlavní doporučení

- ⤴ Využívání státní záruky je klíčem ke snižování nákladů a doporučení zní, že každá státní záruka, která má nějaká omezení, by se měla zjednodušit a rozšířit a pozornost je třeba věnovat vzdělávání půjčitelů v oblasti záruk. Mělo by se vyžadovat, aby každé státní muzeum bylo povinno akceptovat státní záruku jiného státu a státní orgány by zde mohly hrát aktivnější roli.

² Definice „uměleckého díla“ používaná v tomto textu vychází z nařízení Rady 116/2009 o vývozu předmětů kulturní hodnoty a jeho příloh. Nařízení je dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32009R0116:EN:NOT>

- ♣ Muzea a kurátory je třeba vyzývat, aby trvali na nízkých hodnotách a aby se nesnažili držet krok s trhem. Měly by se zvážit alternativy ke 100% krytí. Vypůjčitelé by měli mít dostatek sebedůvěry na to, aby zpochybňovali přehnaně vysoké ceny a žádali zdůvodnění.
- ♣ Státní orgány a muzea by měly podporovat systematické a transparentní oceňování muzejních předmětů tím, že budou k tématu organizovat diskusní setkání, poskytovat podklady a bezplatné databáze informací, pořádat školení.

1. Zadání a struktura zprávy

1.1 Kontext

Otázka oceňování muzejních předmětů v kontextu půjčování mezi evropskými muzei je aktuální hned z několika hledisek. Zásadní otázky však dosud nebyly adekvátně zodpovězeny, hlavně pokud jde o problematiku finančního ocenění uměleckých děl.

Mezi lety 2011 a 2012 se pracovní skupina odborníků na mobilitu sbírek z členských zemí EU – Otevřená metoda koordinace (Open Method of Coordination; OMC) – zaměřila na zjednodušení procesu půjčování a vytvořila čtyři podskupiny, které se věnovaly konkrétním tématům: státní záruky, oceňování, analýza rizik a přeprava. Pracovní plán Rady EU na období 2011–2014 navíc zavazuje komisi, aby provedla „analýzu způsobů oceňování uměleckých děl“ tím, že bude proveden komparativní výzkum způsobů oceňování uměleckých děl pro potřeby pojištění, státní záruky a sdílené odpovědnosti.

V červnu 2011 Generální ředitelství Evropské komise pro vzdělávání a kulturu (DG EAC) předložilo výše zmíněné pracovní skupině OMC na mobilitu sbírek požadavek na odborné vyjádření jménem Evropské sítě kulturních expertů (European expert network on culture – EENC).

Roku 2011 odbornice Cornelia Dümcke a Freda Matassa publikovaly jménem EENC stručnou analýzu a předložily ji na shromáždění výše zmíněné pracovní skupiny v listopadu 2011 v Bruselu.

V dubnu 2012 vzneslo DG EAC požadavek, aby byl výzkum v oblasti oceňování muzejních předmětů rozšířen a aby do něj byly zapracovány připomínky členů pracovní skupiny OMC, které zazněly na setkání v březnu 2012. Nakonec bylo dohodnuto, že EENC předloží úplnou studii (zprávu) o oceňování uměleckých děl, přičemž využije doklady shromážděné v roce 2011 a nová data z roku 2012.

Koncem září 2012 předložila pracovní skupina OMC odborníků na mobilitu sbírek z členských zemí EU dokument nazvaný „Praktické cesty ke snižování nákladů na půjčování předmětů kulturní hodnoty mezi členskými zeměmi Evropské unie“ (Shrnutí 2012a, Závěrečná zpráva 2012b, Toolkit 2012c).

Autorky této zprávy se odkazují na uvedené pracovní dokumenty, neboť obsahují množství zjištění týkajících se oceňování a souvisejících témat.

1.2 Cíle

Obecným cílem této zprávy je pomoci Evropské komisi a členským zemím EU tak, že jim poskytne aktuální informace o způsobech oceňování uměleckých děl, které se v Evropě využívají, a zváží opatření ke zjednodušení mobility sbírek prostřednictvím výsledků výzkumu v muzeích, u státních orgánů a kurátorů.

Zadávací poznámky ke zprávě zadané v roce 2012 navíc obsahovaly tyto cíle:

- a) rozšířit výzkum způsobů oceňování uměleckých děl pro potřeby pojištění, státní záruky a sdílené odpovědnosti ve členských zemích EU, připravený roku 2011, o dotazník rozesílaný muzeím a o rozhovory s relevantními respondenty;
- b) předložit analýzu různých způsobů včetně obecného rámce k tématu oceňování, s důrazem na zvolený počet hlavních závěrů pro tvorbu strategií a implementaci (na úrovni národních vlád, muzeí a pojišťovacích společností);
- c) přinést konkrétní doporučení týkající se oceňování uměleckých děl tam, kde by mohla být prospěšná mezivládní spolupráce v rámci EU.

Výzkum se zaměří na finanční oceňování uměleckých děl a na proces oceňování jako takový (jak je v praxi realizován členskými zeměmi EU).

Očekávané výstupy

Předpokládalo se, že z projektu vznikne zpráva, která naváže na doklady předložené v krátké zprávě z roku 2011 a která přinese aktuální zjištění v jednotlivých oblastech díky novým datům z roku 2012.

Zpráva z roku 2012 se měla zaměřit především na tyto aspekty, přičemž měla vycházet z dalších zjištění, která přinese podrobnější výzkum:

- ♣ vzorová metodika („kontrolní seznam“), kterou obsahovala předchozí zpráva, měla být rozšířena, měla být předložena používaná kritéria a přinesena konkrétní upozornění nutná pro různé typy předmětů kulturní hodnoty (např. předměty antropologického zájmu, starožitnosti, díla starých mistrů, moderní a současné umění včetně konceptuálního umění atd.);
- ♣ měla být zvážena proveditelnost implementace metod procentuální redukce nebo jiných způsobů přizpůsobení tržní ceny předmětů kulturní hodnoty;
- ♣ důvody, proč některá muzea odmítají přijímat státní záruku, popsané v předchozí zprávě, měly být podrobněji prozkoumány a měly být předmětem konzultací s relevantními osobami, včetně členů podskupiny pro státní záruku a/nebo jiných relevantních osob jimi navržených;
- ♣ měla být zvážena užitečnost a proveditelnost hodnotících panelů, na základě nových konzultací s relevantními činiteli;
- ♣ pomocí rozhovorů s kurátory se měly zvážet možnosti efektivního odborného vedení muzejních kurátorů neformálními způsoby sdílení informací, upozorňování na danou problematiku a údaje o metodách, které kurátoři používají, aby si průběžně aktualizovali znalosti a zvyšovali odbornost.
- ♣

1.3 Metodologie a struktura

Při vymezení odpovídajícího metodologického přístupu a rámce pro výzkumný proces vyšly autorky ze zveřejněných dokumentů pracovní skupiny OMC na podporu mobility sbírek v Evropě a z dokumentů, které poskytla pracovní podskupina OMC pro oceňování pro přípravu této zprávy (viz Literatura). Informace z dokumentů zkombinovaly se svými empirickým a praktickými znalostmi a zkušenostmi.

Metodologie výzkumu vychází z mnohvrstevnaté koncepce, která zahrnuje:

- ♣ Posouzení dokumentace a relevantního výzkumu z oblasti oceňování předmětů kulturní hodnoty v kontextu širší perspektivy kulturní ekonomiky.
- ♣ Posouzení pracovních dokumentů skupin OMC v oblasti mobility sbírek z předchozích přípravných fází v roce 2011 a ze závěrečných dokumentů na téma „Praktické způsoby snižování nákladů na půjčování předmětů kulturní hodnoty mezi členskými státy Evropské

- unie“ z konce září 2012 (Shrnutí 2012a, Závěrečná zpráva 2012b, 2012c Toolkit).
- ▲ Na základě tohoto posouzení autorky připravily SLOVNÍK POJMŮ s relevantními termíny (Viz příloha 1).
 - ▲ Údaje získané z posuzovaných dokumentů byly dále doplněny a zhodnoceny takto:
 - Návrh standardizovaného dotazníkového šetření mezi dvěma hlavními skupinami zúčastněných stran (muzea, státní orgány), vytvořený autorkami. Dotazníky byly rozesílány v letech 2011 a 2012 a statistiky sestavil Interarts za použití nástroje Survey Monkey. Kvalitativní vyhodnocení výsledků provedly autorky. Příloha 2 poskytuje základní informace o výsledcích šetření pro každý členský stát EU. Výsledky standardizovaného dotazníkového šetření v muzeích a státních orgánech jsou shrnuty v přílohách č. 6 a 7.
 - Hlubkové semi-strukturované rozhovory vedené autorkami po telefonu a osobně v letech 2011 a 2012 (viz přílohy 3 a 4). Podle referenčních podmínek z roku 2012, bylo v průběhu srpna a září provedeno asi 25 dalších rozhovorů s kurátory z 21 členských zemí EU. Šestnáct rozhovorů proběhlo v roce 2011. Statistické výsledky jsou shrnuty v příloze 8.

Zvolená metodologie má naplnit cíle a přinést očekávané výsledky, a tak přispět k náročnému programu pracovní podskupiny OMC pro oceňování.

Náročné požadavky na výzkum potřebný k sepsání této zprávy vyžadovaly, aby autorky použili tento vysoce strukturovaný přístup, který jim umožňuje předložit získané poznatky tak precizně a výstižně, jak jen je to možné.

Výsledky zjištění jsou shrnuty ve zprávě v následujících kapitolách.

Kapitola 2 otevírá téma. Nabízí krátký popis toho, nakolik je finanční ocenění součástí širšího kontextu oceňování předmětů kulturní hodnoty nebo uměleckých děl, v intencích zaměření našeho výzkumu – podpořit mobilitu sbírek v členských zemích EU, zjednodušit ji a snížit náklady. Autorky navíc zasadili realizovaný výzkum do obecnějšího kontextu „hodnotového řetězce“ na trhu s uměním. Specifický pohled na oceňování sleduje perspektivu muzeí, která se nachází v srdci procesu půjčování a vypůjčování. A konečně, problém stanovení finanční hodnoty je zdůrazněn s ohledem na různé aspekty určování finanční hodnoty kulturních statků nebo majetku.

Kapitola 3 shrnuje a vyhodnocuje výsledky dotazníků a rozhovorů (2011 a 2012). Výsledek tohoto empirického a kvalitativního hodnocení vychází z perspektiv následujících subjektů: muzea a kurátoři, státní orgány a další účastníci (např. komerční pojišťovny). Kapitola shrnuje také konkrétní zjištění z dotazníků a rozhovorů týkající se státní záruky a sdílené odpovědnosti, metod procentuálního snižování a praxe diskusních panelů na téma oceňování.

Kapitola 4 vyvozuje závěry ze zjištění dokumentovaných v kapitole 3. Zjišťuje, zda lze identifikovat modely, typologie, příklady dobré praxe atd. (mapování). Autorky uvádějí obecné závěry a závěry pro příslušné skupiny aktérů (muzea a kurátoři, státní orgány a další účastníci).

Kapitola 5 shrnuje doporučení adresovaná do tří oblastí: muzejním pracovníkům a profesním organizacím, členským zemím EU a Evropské komisi a příslušným institucím EU dle výzkumných cílů. Zvláštní pozornost je věnována státní záruce, otázkám asistence při oceňování a dalším významným bodům týkajícím se oceňování. Jak bylo požadováno, autorky nabízejí v kapitole 5 rozšířenou vzorovou metodiku („kontrolní seznam“) pro vybrané typy předmětů kulturní hodnoty.

Zpráva má také jistá omezení – ta je třeba vnímat v kontextu náročnosti daného úkolu – oceňování předmětů kulturní hodnoty je dlouhotrvající komplikovaný problém v oblasti ekonomiky kultury, a

velmi různorodé a ne vždy „na první pohled“ transparentní praxe ve členských zemích EU.

Časový plán pracovního procesu v letech 2011 a 2012 je uveden v příloze 5.

Jako reprezentativní zjištění z dotazníkového šetření 2012 (včetně výsledků získaných v roce 2011) lze uvést následující (viz obr. 1):

- Ve skupině muzeí lze výsledky dotazníkového průzkumu označit za reprezentativní. Návratnost dotazníků v této skupině byla nečekaně vysoká. Reakce přišla ze 187 muzeí z 26 zemí.
- Pokud jde o orgány státní správy (odpovědi zaslalo 19 z 27 členských zemí EU, což je 70 % všech členských států), výsledek může vykazovat určité trendy.

➤

Obrázek 1: Dotazníkové šetření 2012 a 2011

viz také příloha 2	Muzea	Orgány státní správy
Vyplněné dotazníky celkem	187	20
Počet zastoupených členských zemí EU (z 27)	26 zemí	19 zemí
Procento zastoupených členských zemí EU	96 %	70 %
Počet chybějících členských zemí	1	8
Soupis členských zemí, odkud nebyla získána odpověď	MT	AT; CY; DK; DE; GR; HU; IE; LU

Kromě rozesílání dotazníku muzeím a státním orgánům vedly autorky rozhovory se zástupci členských zemí v roce 2011 (viz příloha 3: Seznam dotazovaných v roce 2011).

V roce 2012 vedli autorky 25 rozhovorů s kurátory z 21 zemí (viz obr. 2 a příloha 4: Seznam dotazovaných v roce 2012).

Obrázek 2: Rozhovory s kurátory

viz také přílohy 4 a 8	Kurátoři
Počet rozhovorů s kurátory	25
Procento zastoupených členských zemí EU	78 %
Soupis členských zemí, kde nebyl veden žádný rozhovor s kurátorem (*)	BG, GR, LU, LV, SK, SI

(*) Je třeba podotknout, že kurátoři z těchto zemí odpověděli na dotazník rozeslaný do muzeí v roce 2011.

Výsledky rozhovorů s kurátory a dalšími účastníky byly zahrnuty do kvalitativního vyhodnocení v kapitole 3.

2. Vytvoření podkladů pro zprávu

2.1. Oceňování předmětů kulturní hodnoty – pohled z hlediska ekonomiky kultury

„Hodnoty nejsou dané a ani ekonom nepřinese jasný návod k výpočtu.“ (Arjo Klamer 2011)

Tato zpráva se zabývá základními otázkami ekonomiky kultury. Oceňování předmětů kulturní

hodnoty a zejména oceňování uměleckých děl jsou témata dlouhotrvající debaty mezi odborníky z různých vědních oborů. Na jedné straně je zde diskurz ekonomické teorie s modely nabídky a poptávky, ceny, ekonomického dopadu, podmíněného oceňování atd.; na druhé straně je potom diskurz kulturní teorie s estetickými, humanitními, někdy anti-utilitárními atd., přístupy a projevy. Teprve nedávno se tyto dva přístupy propojily a společně vytvořily základ současné ekonomiky kultury. V centru diskurzu ekonomiky kultury je složitá otázka: Jak určit hodnotu kultury, včetně umění?

Přístupujeme-li k problému z pohledu ekonomiky kultury, získáme některé důležité poznatky a podněty a uvědomíme si hodnotu muzeí a uměleckých děl, o něž muzea pečují, které vystavují a jejichž prostřednictvím komunikují s publikem.

Jelikož se teoretické pozice diskurzu ekonomiky kultury v otázkách oceňování předmětů kulturní hodnoty vzájemně liší a občas si i protirečí v závislosti na „školách“ a kontextu, zaměřili jsme se zde na klíčové otázky, které nám mohou pomoci „vytvořit podklady“ k tématu s ohledem na předmět této zprávy.

Autorky předem vyhodnotily dostupnou literaturu, ze které vyplynulo, že finanční ocenění uměleckých děl je aktuálním tématem teoretické diskuse v širším kontextu oceňování předmětů kulturní hodnoty. V publikované literatuře se však objevuje jen málo informací o konkrétních postupech při finančním oceňování uměleckých děl. Naše zpráva tedy zaplňuje mezeru ve výzkumu.

Na základě pohledu z perspektivy ekonomiky kultury jsem vyhodnotili následující zjištění jako relevantní pro účely této studie:

- Zvláštní povaha předmětů kulturní hodnoty: Předměty kulturní hodnoty jsou ve srovnání s jinými objekty výjimečné z důvodu jejich „dvojí povahy“ – jsou totiž jak veřejným statkem, tak i zbožím. Některé mají úspěch na trhu, zatímco jiné ne, což přináší problém potřeby veřejného financování. Dvojí povaha předmětů kulturní hodnoty způsobuje, že je těžké pochopit a definovat jejich hodnotu a vliv trhu s uměním.
- Stanovení hodnoty předmětů kulturního významu: Zdá se, že něco podobného se odehrává v diskurzu ekonomiky kultury na více úrovních, jako je určení kulturní, společenské a ekonomické hodnoty. Nejslabším místem je zřejmě otázka stanovení kulturního a společenského významu předmětů kulturní hodnoty. Ta je určována rychlými proměnami ceny předmětů kulturní hodnoty, pokud jsou například obchodovány na trhu s uměním.
- Měření hodnoty předmětů kulturního významu: Ekonomickou hodnotu lze měřit lépe než kulturní a společenskou hodnotu. Měření ekonomické hodnoty předmětů kulturního významu je klíčovou otázkou v literatuře poskytnuté ekonomy (např. v ekonomických studiích dopadu, podmíněném oceňování kulturního dědictví atd.).

Tato všeobecná zjištění jsou níže probírána a komentována z užšího pohledu muzeí (viz kapitola 2.3).

Problémy se stanovováním finanční hodnoty jsou popsány v kapitole 2.4.

Autorky navíc předkládají zevrubný slovník pojmů v příloze 1 a přehled jednotlivých účastníků v hodnotovém řetězci trhu s uměním (viz následující kapitola 2.2).

2.2. Hodnotový řetězec na trhu s uměním a jeho účastníci

Význam trhu s uměním se v posledních letech zvýšil. Zahrnuje vizuální umělce, maloobchodní

prodej uměleckých děl a starožitností, dražby, umění a řemesla, stejně jako muzea a výstavy, restaurátory, umělecké agentury, přepravu, pojišťovací společnosti atd. Obecně nelze jednoznačně říci, že existují silné závislosti mezi komerčním trhem s uměním a veřejnou uměleckou nabídkou.

Použijeme-li rámeček hodnotového řetězce pro analýzu současného trhu s uměním, získáme zajímavý pohled na aktuální stav trhu a na výše uvedené různé účastníky nebo subjekty. V rámci hodnotového řetězce je proces oceňování muzejních objektů, jejichž specifický charakter je odlišuje od ostatních aktiv, zvláště důležitý ve fázi zprostředkování a distribuce. V rámci řetězce určení hodnoty se finančním oceňováním uměleckých děl zabývají různí účastníci (viz obr. 3).

Obrázek 3: Účastníci trhu s uměním

Zdroj: Kompilace provedená autorkami

Kreativní počín	Výroba	Zprostředkování	Distribuce
vizuální umělci	služby: výroba rámců, uměleckých předmětů, tisků atd.	muzea (veřejná i soukromá)	aukce
fotograf	kamenné sochy	výstavy umění (veřejné i soukromé)	obchod s uměním/komerční galerie
užité umění	kovářské práce	kurátoři	veletrhy umění
restaurátoři		umělecké agentury	kupci/sběratelé
fotostudio		umělecké časopisy	komerční služby: přepravní, zasilatelské firmy
video		internetové platformy	pojišťovatelé/pojišťovací agentury
konceptuální umění			makléři
			odhadci
			právníci

Z hlediska trhu s uměním je zřejmé, že finanční ocenění uměleckých děl se týká různých profesí a zájmů, od veřejných po komerční.

Umělci pracují, aby zaujali obchodníky a kurátory, a tak se etablovali v uměleckém světě; soukromé galerie zhodnocují na výstavách ta umělecká díla, pro něž již mají kupce, nebo se snaží vystavovat taková díla, o nichž se domnívají, že by mohla nalákat sběratele ke koupi; aukční domy zhodnocují finance tím, že získávají nejvyšší možnou cenu za umělecké dílo vstupující na soukromý trh; veřejná muzea a galerie mají povinnost vykonávat veřejnou službu, ale pokud jde o oceňování uměleckých děl, nepracují nezávisle na trhu s uměním ani na mediálním diskurzu (viz kapitola 2.3).

2.3. Kulturní hodnota versus finanční hodnota – z pohledu muzea

Hodnotu uměleckého díla lze měřit podle aspektů, jako je jeho historie, kulturní význam nebo estetická hodnota, a ty mohou být zcela odlišné od jeho hodnoty vyjádřené penězi. Muzejní sbírky jsou obecně posuzovány podle uvedených kritérií. Muzejní předměty často nemají žádnou konkrétně stanovenou finanční hodnotu (kromě případů, kdy jsou půjčovány), a pro kurátory je důležitější jejich kulturní hodnota. Vzhledem k tomu, že není pravděpodobné, že se budou muzejní předměty prodávat, finanční hodnota zde není hlavním hlediskem.

Protože muzejní sbírky jsou často národním kulturním majetkem, většina transakcí musí nicméně

obsahovat vyjádření peněžní hodnoty. Finanční ohodnocení je potřebné v případě půjčování, nákupu, darování, pojištění nebo převodu muzejních předmětů. Kromě toho, vysoká hodnota umění a atraktivita předmětů kulturní hodnoty mají za následek, že finanční hodnota je v mnoha případech od kulturní hodnoty neoddelitelná.

Muzea se raději od trhu s uměním distancují, protože jejich posláním je chránit předměty pro budoucí generace, zatímco zájmem trhu s uměním je prodej a oběh zboží. Finanční hodnota objektu, jako je například vysoká prodejní cena na nedávné aukci, by neměla mít vliv na vlastní hodnotu muzejního předmětu. Nevyhnutelně to však ovlivní nejen peněžní hodnotu, ale i jeho vlastní hodnotu pro muzeum a jeho „půjčovací hodnota“ vzroste.

Pro většinu muzejních sbírek platí, že nemají stanovenou individuální hodnotu pro každý předmět a ocenění se vyžaduje pouze v určitých konkrétních případech, jako je akvizice (ocenění pro potřeby daně nebo nákupu) či výpůjčka (pojištění). Ovšem finanční hodnotu je třeba brát v potaz v případě jakékoli transakce. Každý ředitel si je například velice dobře vědom muzejního rozpočtu na akvizice a míry pozornosti, jíž se ze strany veřejnosti dostává dílům nejvyšší hodnoty. Ředitelé muzeí dobře vědí, že když navýší hodnotu předmětu, který má být půjčen, jaksí to zvýší „význam“ tohoto díla.

Mnoho muzeí se shoduje, že ceny na trhu s uměním by neměly ovlivňovat předměty ve státních sbírkách. Nicméně, muzea a komerční sféra se sbližují, protože mnoho výstav rozdíl mezi nimi překlenuje. Například mnoho uměleckých veletrhů nyní vystavuje i „veřejné umění“ s cílem získat finanční prostředky pro dotyčné muzeum, v některých muzeích se konají „prodejní“ výstavy, nebo muzea sdílejí prostory s prodejními galeriemi. Narůstá také počet zaměstnanců přecházejících z veřejných do soukromých uměleckých organizací a zvyšuje se povědomí o možném transferu vědomostí a know-how. Mnoho komerčních galerií usiluje o historickou přesnost, aby získaly autoritu, a několik nedávných rozvolnění zákazu prodeje muzejních předmětů může otevřít dveře pro nárůst prodeje předmětů z veřejných sbírek. Komerční i veřejný umělecký svět čelí konfliktu mezi „kulturním“ a „finančním“ hodnocením, které musí být každodenně zvažováno a přehodnocováno.

Peněžní hodnota muzejních předmětů ovlivňuje každou oblast muzejní činnosti. Zásadní je řízení rizik: Kdyby se muzeum rozhodlo určitou věc nepojistit s tím, že ušetří náklady na pojistné, a došlo by ke značné ztrátě, bude se správní rada nebo orgán státní správy ptát, proč nebylo pojištění sjednáno. Finanční hodnota předmětu má vliv na podmínky skladování a přepravy. Může například existovat finanční strop na jednu zásilku pro účely pojištění a bude nutné, aby byl jeden velmi cenný předmět přepravován sám v celém nákladním autě. Vysoká finanční hodnota může vést k tomu, že je nutné předmět sledovat pomocí satelitu nebo mu zajistit policejní doprovod.

2.4. Problém stanovení finanční hodnoty

Stanovit peněžní hodnotu nějakého unikátního předmětu je velmi problematické, ale nikoli nemožné. Při oceňování pozemků nebo budov stanoví realitní makléř hodnotu na základě takových faktorů, jako je umístění, velikost, stav a nedávná prodejní cena obdobných nemovitostí. To je docela podobné způsobu, jímž lze ocenit umělecké dílo; předměty kulturní hodnoty jsou však více problematické, protože mnohé z nich jsou jedinečné a srovnání neumožňují. Kromě toho, v případě, že existuje jen velmi málo podobných předmětů nebo neexistují vůbec žádné, odvíjí se faktická cena od toho, kolik je kupec ochoten zaplatit. Zanícený sběratel určitého druhu umění může cenu vyhnat za realistické hranice očekávání.

Protože mnoho faktorů určujících význam předmětu kulturní hodnoty – historie, krása, jedinečnost – závisí na osobním názoru toho, kdo hodnotu určuje, nelze hodnotu stanovit s absolutní jistotou

(viz obrázek 4: Faktory určující hodnotu).

Obrázek 4: Faktory určující hodnotu

Zdroj: kompilace provedená autorkami

„Měkké“ faktory		„Tvrdé“ faktory
estetičnost	autor/výrobce	stáří
kulturní význam	podmínky	vzhled
názor odborníků		aukční cena
souvislost např. s významnou osobností, místem apod.		poškození
móda	původ	
historie		
originalita		
prestiž		kupní cena
vzácnost	velikost	prodejní cena
	provedení/řemeslné zpracování	nabídka/poptávka
vkus		

V tomto vakuu se mnoho muzeí (i odhadců) obrací na trh s uměním, kde hledají srovnání s nedávným prodejem obdobných předmětů. Ovšem i dvě identické práce, jako například dva tisky ze stejné série, mohou být vydraženy za diametrálně rozdílné aukční ceny. Pečlivě připravené zdůvodnění určité konkrétní hodnoty se může zhroutit, pokud se najdou dva zaníceně soupeřící zájemci.

Trh s uměním je špatným ukazatelem hodnoty v mnoha ohledech. Na rozdíl od jiných „komodit“, jako akcie a podíly, zlato, minerály, atd., tyto předměty jsou jedinečné. Kupujících a prodávajících je málo. Spíše než mezinárodní finanční instituce nakupuje umění relativně malá skupina sběratelů, obchodníků s uměním, státních orgánů a muzeí.

Hodnota čehokoli je jednoduše řečeno to, co je člověk ochoten za danou věc zaplatit. Lze namítat, že vysoká aukční cena je „nerealistická“ nebo „přehnaná“, ale na druhé straně, je to skutečná tržní cena a každé následující ocenění (nebo prodej) bude vycházet z této částky, ať už byla realistická nebo ne.

Tváří v tvář všem těmto problémům, je na státních orgánech a muzeích, aby postupovali opatrně mezi přehnaným oceněním a adekvátními opatřeními. Do určité míry je nutné sledovat dění na trhu s uměním, ale nemělo by to být jediným vodítkem pro stanovení hodnoty. Měl by existovat lepší a transparentnější způsob finančního oceňování unikátních předmětů kulturní hodnoty.

Protože většina muzejních předmětů nikdy nebude na prodej, je žádoucí stanovit hodnotu s ohledem na veřejné blaho a snižování nákladů.

Hlavní otázky spojené s vysokou hodnotou a složitostí oceňování jsou komplikované, ale jejich řešení není nemožné.

3. Hlavní poznatky – Výsledky výzkumu

V následujících kapitolách jsou shrnuty výsledky získané z dotazníků rozeslaných zainteresovaným skupinám muzeí a státních orgánů (viz přílohy 6 a 7), stejně jako hlavní zjištění, která vyplynula z rozhovorů s kurátory v roce 2012 a s dalšími účastníky, jež proběhly v letech 2011 a 2012 (viz přílohy 3 a 4: Seznam dotazovaných).

3.1. Z pohledu muzea

Obecná část

Na dotazník přišlo 187 odpovědí od muzeí pocházejících z přibližně 96 % členských zemí EU. Během průzkumu v muzeích byly vyplňovali dotazníky ve 20 % případů hlavní kurátoři a kurátoři.

Určování hodnoty (viz příloha 6: otázka 3)

Muzea určují hodnoty předmětů především pro potřeby půjčování (100 %), ale také při akvizicích (73 %) a nákupech (69 %). V menší míře muzea oceňují předměty pro potřeby evidence (60 %) nebo při vypůjčování (53 %). Přibližně 43 % muzeí uvedlo, že je oslovují státní orgány nebo jiné externí subjekty, aby jim poskytly stanoviska, ale tyto otázky se spíše týkají kulturního významu než ekonomické hodnoty. Na základě tohoto zjištění lze dojít k závěru, že evropská muzea musí určovat hodnotu muzejních předmětů ze širokého spektra důvodů a používají přitom mnoho různých postupů.

Odpovědnost za ocenění (viz příloha 6: otázka č. 4)

Dotazníkové šetření v muzeích potvrdilo významnou úlohu profese kurátorů v procesu oceňování muzejních sbírek. 93 % respondentů uvedlo, že ocenění je obvykle úkolem kurátora. To ukázalo jak důležité bylo přistoupit k dalším kvalitativním rozhovorům s kurátory (viz kapitola 3.2).

60 % muzeí nicméně uvedlo, že ocenění provádí také ředitel a podle 20 % odpovědí je do procesu zapojen registrar.

Ve většině muzeí je ocenění výsledkem debaty a proces se odehrává v rámci nějakého týmu nebo komise. Ve výjimečných případech, jako je nákup od soukromého prodejce nebo pokud neexistuje srovnatelný předmět, si muzea vyžádají stanovisko externího odborníka.

Uvádění hodnoty sbírek, pojištění a aktualizace informací o sbírkách (viz příloha 6, otázky 10—13)

Většina respondentů (60 %) uvádí, že nejsou povinni sdělovat hodnotu svých sbírek státu; naproti tomu 40 % ji sdělovat musí. Přibližně 30 % muzeí uvedlo, že celá jejich sbírka je pojištěna (částečně pojištěné sbírky má 23 % muzeí).

Hlavním důvodem, proč muzea nepojišťují sbírky, je, že státní sbírky nemohou být pojištěny. Většina muzeí (79) hodnotu svých sbírek uvádět nesmí. V této souvislosti je třeba poznamenat, že celkem 43 muzeí uvedlo, že je pro ně příliš finančně náročné pojistit celou svou sbírku.

V zemích, kde muzea musí sdělovat vládě hodnotu svých sbírek, se doba pro aktualizaci této hodnoty pohybuje v širokém rozmezí 3—15 let. Nové ocenění se také provádí v případě, že předmět bude půjčen, nebo došlo-li poslední dobou k prodeji srovnatelného předmětu. Některé sbírky jsou oceněny jako celek, spíše než soubor individuálních hodnot každého předmětu.

Jak se ocenění provádí (viz příloha 6: otázky 5—9)

Vlastní ocenění se provádí s využitím různých zdrojů, přičemž hlavní jsou aukční ceny. Mezi další patří stanovisko domácích odborníků, srovnávací výzkum online a procházení muzejních záznamů.

65 % muzeí používá nějaký předem daný postup a zdroje, aby se dospělo k racionálnímu ocenění. 90 % uvedlo, že pro stanovení hodnoty používají soubor různých prostředků.

Záznamy o prodejních ceně v aukcích a databáze prodejních cen jsou hlavním zdrojem, ale mnozí provádí také vlastní a historické průzkumy. V některých muzeích si vytvořili vlastní databázi informací, hlavně tam, kde mají specializované sbírky, ale opět jde hlavně o prodejní ceny.

Zhruba 61 % muzeí uvedlo, že ocenění kontroluje nadřízený zaměstnanec, a přibližně 73 % muzeí si vede záznamy o oceňování.

Typ pojistného krytí (viz příloha 6: otázky 15—19)

84 % muzeí odpovědělo, že vždy požaduje, aby výpůjčky byly pojištěny. Ve zbylých 16 % šlo o výpůjčky z jednoho státního muzea do druhého v rámci jedné země, což je typ výpůjčky, které nelze pojistit, nebo o dohody o nepojišťování. Některá muzea uvádějí, že mají vzájemné dohody s partnerskými muzei, založené na vzájemné důvěře budované po mnoho let, a že tedy netrvají na pojištění nebo pojišťují pouze přepravu. V případě, že by došlo ke ztrátě nebo poškození, vypůjčitel by nesl náklady na opravu.

V muzeích, která pojišťují půjčované předměty, se v 98 % vždy jedná o pojištění z hřebíku na hřebík.

Pokud jde o různé dostupné typy pojistného krytí, 97 % muzeí pojišťuje pro případ úplné ztráty a 76 % pro případ snížení hodnoty. Každé druhé muzeum vyžaduje krytí pro případ války (50 %) a terorismu (59 %). Někteří žádají krytí pro případ války nebo teroristického činu pouze za výjimečných okolností. 83 % muzeí žádá krytí pro případ nedbalosti.

Zpochybnění hodnoty (viz příloha 6: otázky 22, 23)

Naprostá většina vypůjčitelů – 73 % -- nikdy nezpochybňuje udanou pojistnou hodnotu. 64 % muzeí ze zemí, které mají systém státní záruky, uvedlo, že nikdy nekontrolují hodnoty ani se na ně nedotazují. Je zřejmé, že neexistuje žádná návaznost mezi zpochybněním hodnoty a existencí systému státní záruky.

Několik příkladů nicméně dokazuje, že považuje-li muzeu hodnotu za nepřiměřenou ve srovnání s odpovídajícími předměty, je půjčitel po vzájemné diskusi ochoten hodnotu snížit. Ukázalo se, že půjčitel je ochoten snížit hodnotu v případě, že je toto snížení racionálně zdůvodněno.

Výše pojistného jako překážka (viz příloha 6: otázky 25, 26)

38 % respondentů ovšem uvedlo, že byli nuceni zrušit výpůjčku, protože si nemohli dovolit zaplatit náklady na pojištění.

Podle 81 % muzeí jsou vysoké náklady na pojištění překážkou v procesu půjčování.

Státní záruka (příloha 6: viz otázky 2, 23, 24)

Z dotazníkového šetření v muzeích vyplynulo následující podstatné zjištění: 51 % muzeí uvádí, že využívají státní záruku, 91 % muzeí využívá komerční pojištění a 71 % využívá obojí.

51 % muzeí, která státní záruku využívají, se může zdát poměrně málo, když si uvědomíme, že ve většině zemí tato možnost existuje. Částečně je možné to zdůvodnit na základě odpovědí z rozhovorů s kurátory, kteří zmiňovali problémy jako složitost procesu nebo nepochopení systému; očividně je tedy naléhavě nutné zvyšovat povědomí o státní záruce, pořádat školení a podporovat její uplatňování. 71 % muzeí používá oba způsoby – jak státní záruku, tak komerční pojištění, což ukazuje, že existuje mnoho možností, jak tyto postupy kombinovat. Kombinace se obvykle využívá v zemích, jejichž státní záruka neposkytuje 100 % krytí, ale může se jednat i o případy, kdy záruku nelze použít, protože riziko je příliš velké. Kombinace státní záruky a pojištění může dobře fungovat za předpokladu, že pojistné je nízké a také riziko je malé. Větším problémem je 91 % muzeí, která souhlasí s komerčním pojištěním. Očekávali bychom, že toto číslo bude mnohem nižší. Ukazuje to, že využívání státní záruky mezi muzei v evropských zemích je stále nerovnoměrné.

Přibližně 33 % muzeí uvedlo, že někteří půjčitelé odmítají akceptovat státní záruku. Uváděné

důvody byly především neznalost a nepochopení toho, co je státní záruka a jak funguje. Pro půjčitele to může být nepříjemné a může to vést ke ztrátě důvěry.

Nejčastěji tomu tak je v případě soukromých půjčitelů, kteří chtějí využívat vlastní pojištění, ale také některá muzea, zejména v Německu, trvají na pojištění v rámci svého vlastní komerční pojištné smlouvy.

Oceňovací panel (viz příloha 6: otázky 27—30)

63 % muzeí uvedlo, že by uvítali zřízení oceňovacího panelu nebo jiného orgánu, který by řešil aktuální komplikace v procesu půjčování. Nicméně odpovědi na otázku, na jaké úrovni by měl takový panel existovat – v rámci muzea, státu nebo EU – neukázaly jednoznačnou preferenci. Všimněme si, že na otázku odpověděla pouze polovina respondentů, což značí určitou nejistotu. Asi 80 % muzeí by hlasovalo pro zřízení oceňovacího panelu jak na státní, tak na evropské úrovni. Jasnější trend, pokud jde o zřizování oceňovacích panelů, se ukázal během rozhovorů s kurátory (viz kapitola 2.3).

V 77 % odpovědí by muzea uvítala nějakou formu předlohy nebo předem daného postupu, který by jim pomohl stanovit hodnotu. Naprostá většina (85 %) má za to, že hodnotu by mělo určovat samotné muzeum. Už méně respondentů by proces přesunulo na úroveň státu (61 %) nebo Evropy (68 %).

Respondenti považují za důležité, aby byl podobný orgán nebo postup pouze pomocným a podpůrným nástrojem pro činnost muzejních kurátorů, aby nešlo o složitý systém, který by vytvářel další byrokracii nebo přesouval rozhodnutí povinně na vyšší úroveň.

Alternativy (viz příloha 6: otázka 31)

Obecně muzea neakceptují nejrůznější alternativy k pojistnému krytí všech rizik, z hřebíku na hřebík. Dvě třetiny respondentů z muzeí odpověděly záporně, jedna třetina kladně.

Ze všech možností byla nejlépe přijímána alternativa pojistit dílo na menší částku, než je jeho tržní hodnota (33 %). 26 % muzeí připustilo, že žádají pojištění pouze na přepravu, a 21 % pouze na opravy/restaurování; 13 % muzeí by přijalo odpovídající náhradní předmět namísto pojištění.

Někteří uváděli, že rozhodnutí o typu pojistného krytí se často dělá případ od případu, přičemž se pečlivě zvažuje, zda je možné upustit od některých požadavků.

3.2. Z pohledu kurátora

Obecná část

Autorky vedly rozhovory s 25 kurátory z 21 členských zemí EU. V příloze 8 je statistické shromáždění výsledků.

Alternativy pro požadování 100 % pojistného krytí na plnou hodnotu předmětu, z hřebíku na hřebík (viz příloha 8: otázky pod písmenem A)

Naprostá většina kurátorů potvrdil, že vždy požadují plné pojistné krytí, jen dva odpověděli jinak. Zřetelně se projevila nedůvěra k možnosti nepožadovat krytí různých alternativ. Když byly navrženy možnosti, nebyla patrná jasná preference pro některou z nich. Nejčastěji uváděnou možností bylo nepojišťovat riziko války a terorismu, ale i zde bylo pouze 15 % kladných odpovědí. Nejméně preferovanou možností bylo nepojišťovat pro případ hrubé nedbalosti. Pouze jediný respondent by tuto možnost zvažoval. Nepojišťovat pro případ snížení hodnoty nebo škody, k nimž došlo během výstavy, také nebylo vnímáno pozitivně.

Dvakrát tolik kurátorů odpovědělo, že by neuvažovali o možnosti sdílené odpovědnosti s jiným muzeem, což je situace, kdy půjčitel a vypůjčitel řeší situaci společně, dojde-li ke ztrátě; nicméně se v rozhovorech s kurátory vyskytovalo přání, aby spolupráce mezi muzei byla intenzivnější.

Je zajímavé, že kurátoři tolik usilují o maximální krytí půjčovaných muzejních ředmětů, když je známo, že ve většině případů je riziko velmi nízké a kromě toho tyto předměty nelze prodat. Zdá se, jakoby nikdy neuvažovali o možnosti menšího než stoprocentního krytí a ani to po nich ze strany muzea nebylo požadováno. Ani ředitelé muzeí, členové správních rad ani stát zřejmě nejsou nijak aktivní v úsilí snižovat náklady na pojišťování.

Jeden respondent uvedl, že rozhodnutí o typu pojištění není jeho úkolem, ale přísluší řediteli. Kurátoři samozřejmě usilují o co největší ochranu pro sbírky, které spravují, a cítí se za ně odpovědní, což může vést k tomu, že chtějí co nejvyšší krytí rizik. Nebo se možná necítí kompetentní, aby přijímali rozhodnutí o druhu či rozsahu pojištění. Z rozhovorů s kurátory jsme se dozvěděli, že někteří ředitelé „nadsazují“ hodnotu poté, co ji kurátor stanovil, protože se domnívají, že tím zvýší význam předmětu. Ani kurátor ani ředitel však v takovém případě neřeší snižování nákladů, ale naopak se podílejí na jejich udržení na vysoké úrovni.

Otázka, zda existují nějaké vnitrostátní právní předpisy nebo muzejní pravidla, která by vyžadovala, aby kurátoři požadovali stoprocentní krytí z hřebíku na hřebík, obdržela odpověď rozdělenou 50 % na 50 %, ale ani zde není jasné, co přesně tato informace znamená, kde existuje, nebo zda skutečně vyžaduje stoprocentní krytí. Znamenalo by to, že těch druhých 50 % je pružnější v typu požadovaného krytí, to však zřejmě není ten případ. Zdá se, že se jedná o rozhodnutí kurátora a ředitele a že zde tedy existuje prostor pro muzea a státní orgány, aby daly svolení ke snížení pojistného krytí státních sbírek tam, kde je riziko nízké.

Co se týče odchozích výpůjček, 60 % uvedlo, že nikdy nebyli žádáni o snížení pojistné částky. Z těch, kteří odpověděli kladně, několik uvedlo, že byli někdy požádáni, aby snížili hodnotu výpůjčky. Nicméně uváděné důvody většinou nezněly, že by hodnota byla považována za špatně stanovenou, ale spíše to bylo dílem snahy ušetřit peníze, nebo z důvodu omezeného rozpočtu, takže by si při těchto pojistných nákladech výpůjčku nemohli dovolit. To naznačuje, že nezjišťují hodnoty podobných předmětů ani neprovádějí srovnání.

Pokud jde o příchozí výpůjčky, 55 % uvedlo, že pojistné částky kontrolují, ale většina z nich nikdy nepožádala o snížení hodnoty a akceptují částku stanovenou půjčitelem. Jeden respondent uvedl, že je důležité přijmout hodnotu stanovenou kurátorem ve smlouvě o výpůjčce, protože kurátor je skutečným odborníkem na svoji sbírku a dohoda je právní dokument. To se opět zdá podivné, neboť kurátoři mají odborné znalosti i ve věci pojistných hodnot a kurátor instituce, která si předmět půjčuje, by měl být schopen odhalit něco, co není v pořádku. Není jasné, proč to nedělají; možná jim tolik jde o získání výpůjčky, že se o pojištění nezajímají, nebo je to snad jen otázka času?

Na druhé straně, někteří kurátoři jsou ochotni přistoupit na nižší pojistné částky, aby pomohli jiné organizaci snižovat náklady nízké a přispět k procesu půjčování. Jeden respondent z Irska uvedl, že „některá muzea stanovují záměrně nižší pojistné hodnoty jako projev vstřícnosti vůči sesterským institucím, které si vypůjčují umělecké dílo. Bylo by hezké mít v tomto smyslu nějakou dohodu nebo reciprocitu.“

Pokud jde o způsob stanovení hodnoty, většina volí aukční cenu (85 %) nebo tržní hodnotu (65 %), přičemž třetí nejčastější možností je cena náhrady (60 %). Pouze 25 % respondentů si vybralo nižší možnosti, jako například soudní odhad nebo hodnotu z kupní smlouvy. To naznačuje, že většina respondentů sleduje aktuální prodejní ceny obdobných předmětů, aniž by brala v potaz jiné způsoby

oceňování. Zdá se, že nikdo nezvažuje stanovit hodnotu tak, aby pokryla pouze opravu nebo konzervování předmětu. Jeden respondent navíc uvedl, že pracovat s tržní cenou jako s jediným kritériem hodnotu ještě zvyšuje, protože se jedná o předmět „muzejní hodnoty“. Sám navrhoval, že tam, kde je riziko nízké, by pojištění mohlo sloužit pouze k omezení škod.

U položek, které nelze prodat nebo které nikdy nebudou prodány, se celá myšlenka pojištění může jevit jako nadbytečná. Muzea navíc vedou pečlivé záznamy o ztrátách nebo poškození a pojišťovny uznávají, že jde o „dobré riziko“, tak proč muzea trvají na tržní hodnotě pro účely pojištění? Je to pochopitelné u soukromých půjčitelů, protože předměty jsou jejich majetkem, ale nedává to vůbec smysl pro muzejní sbírky.

Jeden respondent naznačil, že muzea „pohánějí“ trh tím, že udržují hodnoty na vysoké úrovni, a dokonce se snaží „ještě trochu si přisadit“. Muzea tak jednájí proti svému vlastnímu zájmu, neboť se zasazují o to, že hodnoty předmětů a tím pádem i pojistného, zůstanou co nejvyšší. Možná by stálo za úvahu přistoupit k nějakému radikálnímu kroku, jako například dohoda na tom, že předměty z muzejních sbírek nebudou mít žádnou finanční hodnotu, jelikož se stejně nemohou prodat. Pokud by se muzea dohodla buď na sdílené odpovědnosti nebo na pojišťování pouze na opravu případného poškození, znamenalo by to obrovský rozdíl v nákladech na výpůjčky.

Pouze 25% kurátorů uvedlo, že pracují s dvojnásobkem tržní hodnoty, ale z rozhovorů se zdá, že je to celkem běžná praxe. Když to nedělá kurátor, tak k tomu přistoupí ředitel, protože chce „zvýšit hodnotu“ předmětu. Někteří kurátoři uváděli, že už jen skutečnost, že předmět je součástí proslulé muzejní sbírky, způsobuje, že má vyšší hodnotu než tentýž předmět ze soukromé sbírky. Když si muzeum vyžádá ocenění předmětu u aukční síně, je třeba počítat s tím, že mu bude stanovena vyšší hodnota, než jaké by dosáhl při aukci, prostě proto, aby vlastníka motivovaly k jeho prodeji – to vše bez ohledu na skutečnost, že předměty nelze prodat.

Státní záruka (viz Příloha 8: otázky v části B)

Většina zemí EU má v současné době systém státní záruky, ale drtivá většina z nich (85 %) nemá žádná pravidla nebo pokyny týkající se akceptování záruk jiných států. Státní záruky se značně liší a některé jsou více flexibilní než jiné. Některé neposkytují 100 % krytí, zatímco jiné mají různá omezení, jako například, že nabývají účinnosti teprve v okamžiku, kdy se předměty ocitnou na území státu. 65 % kurátorů uvedlo, že ne vždy přijímají státní záruky za výpůjčky. Podle nejednoho kurátora je největším problémem státních záruk skutečnost, že se vzájemně velmi liší a bylo by užitečné, kdyby všechny měly stejné podmínky.

Pro ostatní byla problémem složitost státní záruky. Někteří kurátoři uvedli, že podání žádosti o státní záruku je dlouhý a komplikovaný proces. Musí se žádat příliš dlouho před výstavou a tedy i předtím, než je hotov definitivní výběr exponátů. V některých případech přišlo rozhodnutí o státní záruce příliš pozdě, až v době, kdy už probíhal transport exponátů. Z rozhovorů s kurátory vyplynulo, že kurátoři mnohdy nemají čas podrobně analyzovat všechny záruky, které jim jsou nabídnuty, často v jazyce, kterému nerozumějí, a proto je mnohem jednodušší a rychlejší požádat o komerční pojištění, protože u něj přesně vědí, co dostanou. Často také používají státní záruku na velké výstavy s vysokou celkovou pojistnou hodnotou a říkají, že je „příliš komplikované“ žádat o státní záruku na malé výpůjčky nebo výpůjčky nízké hodnoty.

To by mohlo vysvětlovat skutečnost, že několik kurátorů řeklo, že ne vždy přijmou státní záruku jiného státu, přestože stát ani muzeum nemají žádné pokyny v tomto směru. Velká většina respondentů potvrdila, že neexistují žádná pravidla nebo návod pro přijímání státních záruk jiných států, takže je jasné, že záleží na jednotlivých kurátorech nebo ředitelích, jak se rozhodnou.

Přibližně 65 % uvedlo, že někteří půjčitelé odmítli přijmout státní záruku a z toho 86 % dodalo, že půjčitelé trvali na využití vlastního komerčního pojištění. Půjčitelům se příliš nechtělo vysvětlovat, proč tomu tak je, ale kurátoři se domnívají, že v některých případech je to proto, že kurátor ve skutečnosti nechce předmět půjčit a použijte vysoké pojistné jako výmluvu. Jiní půjčitelé státní záruce nerozumí nebo nedůvěřují. Obvyklé však je, že trvají na svém komerčním pojištění. Je to pochopitelné v případě soukromých půjčitelů, neboť jim jde o jejich „majetek“, ale nedává to smysl, když se jedná o muzea, z nichž většina funguje díky veřejným financím. Některá muzea, zejména z Německa, Itálie a Švýcarska, trvají na tom, že budou využívat vlastní komerční pojištění a nepřijmou ani komerční pojištění vypůjčitele, a to ani v případě, že jsou podmínky stejně výhodné nebo dokonce lepší, nebo je-li například nižší pojistné. Jeden kurátor řekl, že půjčitel odmítá přijmout státní záruku, protože má „zvláštní vztah“ s pojišťovací společností. Naznačuje to, že muzea, která odmítají přijmout státní záruku, mají s pojišťovnou nějakou dohodu, nebo dokonce získávají nějaké finanční bonusy vždy, když pojišťovně zajistí nějakou zakázku.

Je také známo, že soukromí půjčitelé se domnívají, že státy nemají pro případ požadavku na vyplacení náhrady vyčleněné finanční prostředky, zatímco pojišťovací společnosti mají tyto prostředky k dispozici z podnikání.

Mezi hlavní uváděné problémy se státními zárukami patří:

- Příliš mnoho rozdílů mezi zárukami v rámci EU
- Většinou neposkytují 100 % krytí na plnou hodnotu z hřebíku na hřebík
- Často je složité záruky pochopit nebo o ně požádat
- Existuje obava, že státy v případě potřeby nevyplatí náhrady

Oceňování (viz příloha 8: otázky v části C)

Kurátoři většinou uváděli, že mají s oceňováním mnoho zkušeností. Vycházejí z nejrůznějších zdrojů, které jim pomáhají předmět ocenit, přičemž většina (96 %) spoléhá na vlastní znalosti a úsudek. V těsném závěsu pak jako výchozí bod pro ocenění následují částky z aukčních domů (85 %) a z muzejních záznamů (80 %). Někteří kurátoři jsou uznávanými odborníky i mimo muzeum a fungují jako poradci pro státní orgány.

Žádný z kurátorů neabsolvoval žádné formální školení v oblasti oceňování předmětů. Nejvíce se o této práci naučili od výše postavených kurátorů a následně si vybudovali vlastní odborné know-how. Jeden kurátor uvedl, že podle něj je součástí povinností kurátora, aby se stal odborníkem přes oceňování a aby sledoval aktuální vývoj na trhu. Další naznačil, že kurátoři mají více znalostí než externí „oficiální“ odhadci.

Ve většině případů (83 %) oceňování provádějí kurátoři, ale někdy (35 %) je konečné rozhodnutí pravomocí ředitele. V jiných případech se jednalo o společnou odpovědnost. Jeden kurátor vyjádřil překvapení, že hodnoty nejsou běžně projednávány a odsouhlaseny skupinou odborníků nebo komisí, protože by jim to dodalo na důvěryhodnosti. Dalo by se tak předejít situacím, kdy je ocenění výsledkem pouhého dohadu nebo kdy je zvolena nejvyšší možná hodnota.

Většina respondentů (80 %) uvedla, že sledují aktuální tržní hodnoty. Své sbírky dobře znají a ví, kde najít poslední prodejní ceny, informace z aukcí nebo z prodejů mezi soukromníky. Často navštěvují umělecké veletrhy, kde zjišťují ceny, a mají síť spolupracovníků v jiných institucích, s nimiž sdílí informace. Většina aktualizuje své záznamy při každé výpůjčce nebo prodeji.

Pokud jde o podporu či radu, někteří si stěžovali, že neměli žádné zkušenosti a očekávalo se, že tyto záležitosti převezmou. Jiní by byli rádi, kdyby existoval nějaký připravený systém. Mnozí by uvítali, kdyby měli přístup k hodnotám předmětů z jiných muzeí nebo do nějaké evropské databáze

předmětů významné kulturní hodnoty. Podle některých respondentů je problémem nákladnost přístupu k on-line databázím a v některých případech kurátoři museli za přístup platit sami. Jak uvedl jeden polský kurátor, „volný přístup do databáze hodnot různých sbírek by byl pro muzea užitečný, když potřebují oceňovat své vlastní sbírky.“

Největší udávané obtíže při oceňování byly následující:

Složitě oceňování jedinečného nebo nenahraditelného předmětu

Tržní hodnotu některých předmětů vůbec nelze stanovit

Některé předměty jsou „nelegální“ (např. staré střelné zbraně nebo předměty ze zbrojnic nebo z vojenských muzeí; dále pak předměty, které spadají pod mezinárodní dohody, jako je CITES)

Je obtížné najít podobné předměty k porovnání

V případě „abstraktních“ položek, jako konceptuální umění, instalace nebo nová média je otázkou, zda ocenit celkovou hodnotu nebo pouze hodnotu jednotlivých komponentů

Oceňovací komise (viz Příloha 8: otázky v části D)

Zdá se, že stát se do oceňování zapojuje jen málo, a pouze tři respondenti uvedli, že u nich existují státní komise pro otázky oceňování.

Některé státy však mají komise jmenované pro zvláštní úkony, např. Litva pro akvizice do státních sbírek, Malta má výbor pro záruky u záležitostí celostátního významu a Velká Británie pro státní poklad a krádeže. Jmenovat podobné komise pro oceňování by mohlo pomoci při jednání o předmětech celostátního kulturního významu.

Téměř dvakrát více kurátorů by existenci oceňovací komise přivítalo ve srovnání s těmi, kteří by podobnou možnost nevyužili. Přednost by dali komisi na úrovni muzea nebo státu, úroveň celé EU je vnímána jako potenciálně příliš pomalá nebo byrokratická.

Někde existují buď neformální oceňovací komise (40 %), nebo kurátoři pracují ve spolupráci s kolegy z muzea, protože jim vyhovuje sdílení odpovědnosti a poskytuje jim to argumenty pro případ, že by jejich rozhodnutí bylo zpochybněno a oni je museli zdůvodňovat.

Jeden respondent uvedl, že v Americe jsou údaje pro státní záruku vždy výsledkem jednání komise s tím, že výstupy jsou sledovány, přičemž vyjádřil překvapení, že v Evropě tomu tak není. Potvrdil, že je vždy připraven své stanovisko vysvětlit, zatímco jiný respondent uvedl, že rozhodnutí kurátora nemá být zpochybněno, protože je odborník a jeho znalosti by se neměly podceňovat.

Jak bylo uvedeno, tak i v případě oceňovacích komisí bude vždy přetrvávat jistá míra nejistoty, protože není možné přesně předpovědět, jak se bude vyvíjet tržní hodnota předmětu a jak ji co nejlépe vyvážit s kulturní hodnotou.

3.3. Z pohledu státních orgánů

Obecná část

Bylo shromážděno 20 odpovědí z 19 zemí představujících přibližně 70 % členských států EU (viz statistická kompilace dat v příloze 7).

Je třeba poznamenat, že postupy a metody oceňování muzejních předmětů na úrovni státních orgánů ve členských zemích EU ovlivňují jednotlivá institucionální nastavení a právní rámce, stejně jako

existence či neexistence státní záruky v dané zemi.

Zapojení státních orgánů v procesu oceňování (viz příloha 7: otázky 3, 4, 5)

Většina státních orgánů se na oceňování nijak nepodílí: Dvakrát více respondentů uvedlo, že do oceňování nejsou nijak zapojeni ve srovnání s těmi, kteří odpověděli kladně. Pokud jsou v nějakém kontaktu s oceňováním, jde obvykle o výpůjčky, ohodnocení státních sbírek nebo nejčastěji o ohodnocení pro potřeby státní záruky.

Pokud jde o oceňování státních sbírek, dvě třetiny uvedly, že tyto sbírky musí být oceněny pro potřeby účetnictví státu.

V míře zapojení státních orgánů do určování hodnoty jsou výrazné rozdíly. V Řecku a ve Španělsku existuje oficiální komise, která určuje hodnoty předmětů z národního kulturního dědictví, které se stávají předmětem výpůjčky. Řecký oceňovací výbor se seje vždy, když je vznesen požadavek na výpůjčku ze zahraničí, a skládá se ze tří archeologů – kurátorů nebo vedoucích sbírek ve státních muzeích. Konečné rozhodnutí je v rukou ministra kultury. Ve Španělsku existuje oceňovací výbor v rámci výboru pro vývoz předmětů kulturní hodnoty.

V jiných zemích, jako například ve Velké Británii, neexistuje oceňovací výbor, ale ministerstvo pro kulturu, média a sport (DCMS) a oddělení pro akvizice, vývoz, výpůjčky a sbírky v rámci Arts Council England, což je instituce placená z rozpočtu DCMS, se nějakým způsobem podílejí na oceňování předmětů pro potřeby zdanění, povolení k vývozu, státní záruky, státního pokladu a nálezů. Vláda sestavuje panely externích odborníků, v nichž zasedají muzejní kurátoři a soukromí obchodníci, aby společně dospěli ke správné a adekvátní hodnotě. Pokládá se za nezbytné, aby ocenění prováděli externí odborníci a nikoli státní orgány.

Velká Británie vyžaduje správné a přiměřené ocenění předmětů, které budou kryty vládou zárukou, a všechny žádosti, v nichž je uvedena vysoká částka, jsou pečlivě přezkoumány, aby se zjistilo, zda nejsou nadhodnocené. Pokud se ocenění ukáže jako přehnaně vysoké, muzeum a vlastník musí hodnotu odůvodnit odkazem na srovnatelné předměty nebo jiné doklady tržní hodnoty a někdy jsou vyzváni, aby souhlasili se snížením hodnoty.

V Nizozemsku existuje určitá zkušenost s uplatňováním sdílené odpovědnosti, ale obecně se jedná jen o dlouhodobé výpůjčky. Platí také dohoda, že národní muzea nepojišťují výpůjčky, dokonce ani během přepravy. Jako výchozí bod pro stanovení hodnoty výpůjček se obecně používá Art Price Index, ale přihlíží se i k dalším okolnostem, jako je kvalita a stáří předmětu. V některých případech byl nizozemský státní majetek vyvezen na výstavu do Belgie na bázi sdílené odpovědnosti.

V Německu jsou velké rozdíly v zapojení 16 německých spolkových zemí do procesu oceňování. Každá z nich má vlastní přístup a v současné době neexistuje žádný přesný celkový přehled.

V Maďarsku má ministerstvo zabývající se kulturními památkami poradní hlas při oceňování, ale neexistuje žádný požadavek na oceňování předmětů ve státních sbírkách, kromě případů, kdy mají být poskytnuty na výpůjčku. Jediná státní metodika oceňování byla zjištěna v Rumunsku, ale ani tam se již tento způsob nepoužívá. V minulosti platil požadavek, že se předměty národního kulturního dědictví mají přeceňovat každých deset let. Metodiku tvořilo několik kategorií (např. autor, stáří, stav), z nichž každé byla přiřazena procentuální hodnota v celkovém hodnocení předmětu. Hodnota se každých deset let zvyšovala v závislosti na procentuálním podílu podle úrovně stanovené ministerstvem kultury.

Vysoká cena jako překážka v procesu půjčování (viz příloha 7: otázka 2)

Třikrát více respondentů uvedlo, že vysoká cena předmětu je překážkou při půjčování, ve srovnání s těmi, kteří to jako překážku neviděli.

Snižování nákladů (viz příloha 7: otázka 6)

Když byli respondenti dotázáni na možnosti snížení pojistného, například tím, že nebude sjednáno pojištění rizika války, dvě třetiny z nich uvedly, že by nepřistoupily na změnu typu pojištění, které aktuálně využívají, ani na omezení rozsahu aktuálně používaného pokrytí.

Pouze dvě země byly ochotny zvážit přijetí srovnatelného předmětu jako náhrady namísto pojištění. Jediný návrh, který se setkal s příznivou reakcí, spočíval v tom, že se strany dohodnou na pojištění pouze během přepravy a/nebo opravy, nikoli všech rizik.

V této sekci se projeví rozdíly mezi severem a jihem s tím, že země na severu jsou flexibilnější, pokud jde o zvažování alternativ k tržnímu pojištění kryjícímu všechna rizika. Zajímavé je také zjištění, že největší flexibilitu projevily Belgie (Flandry), Nizozemsko, Finsko a Estonsko.

Třebaže státní orgány uznávají, že vysoká hodnota může působit potíže, projevují pouze malé nadšení, když přijde na možné alternativy k tržnímu pojištění všech rizik z hřebíku na hřebík. Nikdo nechce být tím prvním, kdo se rozhodne nepojišťovat. Vzhledem k tomu, že státní orgány jsou odpovědné za státní majetek, cítí se povinny jej chránit. Existuje nicméně jistá pružnost v otázce nepojišťování pro případ války či snížení hodnoty.

Státní záruka (viz příloha 7: otázky 8–11)

Státy, které mají systém státní záruky, projevují určitou tendenci k větší flexibilitě v otázkách ujednání o pojištění a ochotu zvažovat alternativy. Většinou nicméně nevyžadují, aby se hodnoty udržovaly na nízké úrovni, nekontrolují je ani nezpochybují. 84 % respondentů uvedlo, že ještě nikdy nepožádali o snížení hodnoty.

V dotazníku rozeslaném státním orgánům následující země uvedly, že nemají žádný systém státní záruky: Portugalsko, Lotyšsko, Estonsko, Belgie a Slovinsko. Státy, které toto uvedly, také vykazují jinou míru zapojení státních orgánů do procesu oceňování nebo kontroly či zpochybnění hodnoty.

Pokud jde o zavádění státní záruky, zde je trend jasný: s výjimkou Portugalska všechny členské země EU, které v současné době nemají žádný takový systém, se ho snaží vybudovat.

Jak poznamenal jeden respondent z Bulharska, „v současné době je státní záruka pro bulharská muzea zřejmě nejrozzumnější a vhodnou příležitostí, jak se podílet na mobilitě sbírek.“

3.4. Další účastníci

Pojišťovací společnosti – rozhovory z roku 2011

Je dostupných jen velmi málo informací o tom, jak se stanovují hodnoty. Nepochybně do hry vstupují nějaké „neviditelné“ faktory, jako je politická nestabilita nebo odhady, co všechno trh unese. Dotazovaní pojistitelé uvedli, že bezvýhradně akceptují hodnotu určenou vlastníkem, protože ta se potom odráží ve výši pojistného. V případě ztráty nebo poškození však pojišťovna osloví externího odborníka, který posoudí míru snížení hodnoty.

Společnosti, které se specializují na pojištění umění (např. AXA Art, Nationale Suisse, Mannheimer,

Allianz, UNIQUA, XI Insurance) pracují pro různé klienty v široké škále institucí, jako jsou muzea, vládní úřady nebo soukromí sběratelé. Nezaměřují se jen na veřejnou nebo naopak na soukromou sféru.

Většina tvrdí, že vždy akceptují hodnotu stanovenou klientem, ačkoli toto platí pouze pro veřejné sbírky.

Pojišťovatelé však nepřijmou klientův návrh na ocenění vždy. Z komentářů v dotaznících vyplývá, že hodnota je akceptována, pokud ji stanovily veřejné instituce, jako jsou státní muzea, ministerstva výtvarného umění, obce apod. Naproti tomu soukromí klienti musí poskytnout doklad o ocenění nezávislým znalcem. To poukazuje na význam „třetích stran“ v procesu oceňování, jimiž mohou být uznávaní odborníci, profesionální odhadci, specializované instituce a také odborníci ze zavedených mezinárodních sítí pojišťoven.

Pojistné krytí je nabízeno pro nejrůznější druhy hodnoty, především aktuální tržní hodnotu a hodnotu opravy. Nejvyšší vykazovanou kategorií je však pojištění proti snížení hodnoty.

Některé pojišťovny údajně někdy provádějí ohodnocení, je-li to požadováno, ale nemáme žádné informace o tom, jak ocenění probíhá. V jednom rozhovoru respondent řekl, že mají řadu externích odborníků v různých zemích, které v případě potřeby oslovují.

Vznikne-li požadavek na náhradu, obvykle jde o vyrovnání nákladů na opravu a snížení hodnoty.

Abychom ukázali složitost celého procesu oceňování uměleckých děl, uvádíme nakonec jeden výrok jistého pojistitele: „Oceňování uměleckých děl je složitý proces především kvůli kolísání určitých stylů, trhů, atd., a v důsledku globalizace se stává stále dynamičtější.“

Obecný problém vztahů mezi muzei a pojišťovnami ukazuje následující komentář španělského kurátora: „Muzea jako dobří zákazníci pojišťoven si vyvinula návyky, které zvyšují náklady na pojištění. Je potřeba se zabývat otázkou, zda jsou tyto společnosti připraveny zlepšit své služby muzeím. Možná, že by v této otázce mohlo existovat evropské doporučení.“

Odhadci

Povolání odhadce neexistuje v mnoha zemích. Někde jsou odhadci výhradní součástí agentur obchodujících s uměním a aukčních domů, jinde působí nezávislí znalci, kteří během let získali cenné zkušenosti. V několika zemích působí autorizovaní odhadci, kteří musí mít předepsanou kvalifikaci (profese autorizovaného odhadce). V mnoha zemích zejména východní Evropy je trh stále příliš malý a nekoná se tam mnoho aukcí, a proto je obtížné stanovit tržní cenu. To v některých případech vedlo k tomu, že předměty byly vyvezeny jako výpůjčky do zahraničí výrazně pod cenou.

Ve Francii existují „odborníci“ – nezávislí odhadci. Mohou se ucházet o „autorizaci“ u instituce Conseil des Ventes Volontaires, ale nevyžaduje se od nich žádná konkrétní kvalifikace ani osvědčení. Existují tři profesní organizace (např. Národní komora odborníků na umělecké předměty) s vlastními požadavky a kodexy jednání. Ačkoli neplatí žádné národní standardy, směrnice pro popis uměleckého díla jsou stanoveny podle francouzského práva. To se však týká více ověřování než určování hodnoty, neboť záměrem je zabránit padělání.

Jednotliví odhadci se velmi liší pokud jde o zkušenosti a odbornost. Někteří poskytnou pouze ústní stanovisko, zatímco jiní vypracují podrobnou písemnou zprávu s odůvodněním a srovnáním. Mnoho muzeí čas od času hodnotu konzultuje s externími odhadci, ale spoléhají na ty, s nimiž mají dlouhodobý vztah a o nichž ví, že jsou objektivní. V USA vzhledem k tamější vysoké poptávce po

posouzení pro potřeby úlev na daních existuje mnoho „znalců“, ale v Evropě tomu tak není.

Právníci

Je-li vznesen požadavek na vyplacení náhrady v rámci státní záruky nebo komerčního pojištění, obvykle je osloven nezávislý odborník, aby snížení hodnoty vyčíslil. V případě muzejního majetku to není obvykle problém, protože se řeší pouze náklady na opravu. Soukromí půjčitelé však většinou žádají také o kompenzaci snížení hodnoty díla: potom obvykle přichází vyjednávání mezi pojistitelem a nárokovatelem na základě znaleckého posudku, aby se dospělo k částce, kterou akceptují obě strany. Veřejné a soukromé sbírky se dosti liší, pokud jde o přístup k pojištění a riziku.

4. Závěry: Přehled postupů využívaných v praxi

4.1. Všeobecné závěry

Pracovní skupina OMC složená z expertů na mobilitu sbírek z členských zemí EU věnovala ve své závěrečné zprávě o „Praktických způsobech snižování nákladů při půjčování předmětů kulturní hodnoty mezi členskými zeměmi Evropské unie“ jednu kapitolu tématu „Oceňování“ (Závěrečná zpráva 2012b: strany 18—21).

V úvodních poznámkách k této kapitole se pracovní skupina OMC „shodla, že oceňování je velice obtížné téma, jelikož se neřídí přesnými ani vědeckými pravidly, jelikož oceňování je uměním a nikoli vědou.“ (Závěrečná zpráva 2012b: 18).

K tomuto vyjádření se již dříve připojily i autorky této zprávy ve svých závěrech ve stručné zprávě o oceňování z roku 2011 (Dümcke a Matassa 2011: 19):

Stanovení hodnoty předmětu kulturního významu není a nikdy nemůže být přesnou vědní disciplínou. S přihlédnutím k faktorům, jako je osobní vkus, stav díla a význam autora může být stanovená hodnota přinejlepším kvalifikovaným odhadem experta.

Mnozí kurátoři, s nimiž autorky vedly rozhovory, poskytli přínosné připomínky obecnějšího charakteru k finančnímu oceňování uměleckých děl, a proto některé z nich citujeme:

„Věc se má tak, že jsme závislí na tržní hodnotě ve stejné míře, jako trh někdy závisí na nás: v první instanci, když kupujeme nebo oceňujeme nějaké dílo, musíme se držet aktuální tržní ceny. Ve chvíli, kdy něco oceníme, trh dílo vynese vzhůru pod záminkou „muzejní kvality“ – tedy jako věc kulturně a historicky cennou. Čím dál častěji si musíme dávat pozor na některé dary podmíněné tímto jevem, tzn. jejichž cílem je zvýšit cenu na trhu s argumentem, že podobné exempláře jsou i ve státních sbírkách.“ (Malta)

„Čas od času se k nám dostaví registrovaný znalec ve věci oceňování, aby stanovil cenu některého díla. V zásadě si počíná stejně, jako bych postupoval já: projde příslušné weby a tržní ceny. Rozdíl je v tom, že já znám sbírku lépe, vím i o tom, kam se předměty v minulosti půjčovaly, a jsem mnohem levnější.“ (Nizozemsko)

„Problémem je nestabilita trhu s uměleckými předměty ve Španělsku, hlavně od začátku krize, nedostatek informací z některých málo běžných oborů nebo typů předmětů, rozdíl mezi oceněním stejných předmětů na španělském trhu a na zahraničních trzích.“ (Španělsko)

„Je obtížné dosáhnout rovnováhy mezi komerčními cenami a oceněním pro muzejní účely

(zohledňující stav předmětu, potenciální rizika spojená s každou zápůjčkou atd.).“ (Rumunsko)

4.2. Závěry – Muzea a kurátoři

Závěry z muzeí

1. Výdaje na pojištění jako překážka: S přihlédnutím k vysokému počtu 81 % muzeí, která potvrdila, že vysoké výdaje na pojištění jsou pro ně překážkou při půjčování a vypůjčování exponátů, lze vyvodit, že by muzea měla být lépe informovaná o systémech státní záruky.
2. Pojišťování proti snížení hodnoty: Skutečnost, že ve většině muzeí, která poskytla odpovědi na dotazník, se pojišťuje proti snížení hodnoty, je překvapující, protože většinu státních sbírek nelze prodat nebo vyřadit ze sbírky. Praxe pojišťování pro případ snížení ceny by se tedy měla přehodnotit.
3. Typ pojistného krytí: Nejrozšířenější alternativou byl návrh, aby muzea pojišťovala jen na přepravu. Je třeba podporovat muzea, aby volila tuto cestu, existuje-li nízká míra rizika.
4. Zpochybnění pojistných částek: Bylo zajímavé, že několik respondentů zpochybnilo ceny, které se jim zdály být přemrštěné, a že po vyjednávání s půjčitelem a vyjasnění myšlenkového postupu při stanovení pojistné částky došlo k jejímu snížení. Nabízí se úvaha, že vysoké pojistné částky by se měly zpochybňovat běžně a že půjčitelé jsou více flexibilní, než se předpokládalo.
5. Jak se provádí oceňování: Většina muzeí potvrdila, že mají jakýsi proces určování ceny, vycházející z různých srovnávacích kroků. Klíčovým prvkem pro konečné rozhodnutí je však vždy nedávná nebo aktuální tržní cena. Důležitým bodem ovšem stále zůstává možnost poradenství a zvyšování kvalifikace pro muzejní pracovníky (viz závěr č. 7).
6. Akceptování státní záruky: Jako problematický se jeví vysoký počet muzeí, která uvádějí, že půjčitelé odmítají akceptovat státní záruku. Je prokázáno, že existence systému státní záruky vede k podstatnému snížení pojistných nákladů. Předsudky proti státní záruce ze strany půjčitelů vycházejí do značné míry z nevědomosti a z nedůvěry. Muzea by se měla co nejvíce snažit vysvětlovat svým půjčitelům, jak záruka funguje, a dodávat jim důvěru. Výrazněji by se tomu dalo také napomoci tak, že všechna státní muzea nebo muzea čerpající státní prostředky budou mít povinnost akceptovat státní záruku na svoje zápůjčky tam, kde tato možnost existuje.
7. Poradenství a zvyšování kvalifikace ve věcech oceňování: Nakonec muzea výrazně vyslovila svůj požadavek, že by uvítala vzorový pokyn nebo postup, případně nějaký druh poradenství při stanovování hodnoty díla. Vzorový postup je součástí této zprávy (viz kapitola 5.2.).

Závěry z rozhovorů s kurátory

8. Alternativy k požadování 100 %, pojistného krytí plné hodnoty předmětu z hřebíku na hřebík: Neexistuje žádný předpis, podle něhož by kurátoři měli pro vysílané půjčované předměty požadovat stoprocentní krytí, ovšem většina z nich je předpokládá. Zdá se, že kurátoři si zakládají na „maximální ceně“ svých muzejních předmětů a požadují pojištění i na náhradu díla nebo tržní cenu. Snížení výše krytí dosud nepřipouštějí, ani nemají chuť zpochybňovat pojistné hodnoty přijímaných výpůjček. Kurátoři ani ředitelé nejsou motivováni, aby snižovali náklady na půjčování, a zdají se být srozuměni s tím, že i u vlastních sbírek budou nadále trvat na vysokých cenách. Jen v minimální míře se dá hovořit o metodice nebo koncepčním řešením týkajícím se předmětů kulturní hodnoty v majetku státu.
9. Akceptování státní záruky: Ačkoli ve většině evropských zemí je zaveden systém státní záruky, velkým problémem jsou odlišnosti mezi těmito systémy a většina kurátorů by uvítala obdobné požadavky a podmínky pro celou EU. Mnohé státní záruky neposkytují stejné krytí a flexibilitu jako komerční pojištění; některým kurátorům připadá vyřizování státní záruky příliš složité a těžkopádné. Mnoho půjčitelů odmítá akceptovat státní záruku, protože dostatečně nechápou, v čem spočívá, nebo protože mají dohodu se svojí pojišťovnou.

10. Stanovení hodnoty: Kurátoři nemají specializované školení ani metodiku, ale znalosti získané dlouholetou praxí. Zkušenost je významným základem know-how kurátorů při stanovování hodnot. Kurátoři berou tuto úlohu zodpovědně a udržují si aktuální přehled o cenách, i když vycházejí zejména z cen na trhu. Připouštějí, že oceňování je obtížné a hodně z nich by přivítalo nějakou formu poradenství nebo návod, případně možnost diskutovat a radit se o cenách.
11. Oceňovací komise: Jen dva respondenti uvedli, že v jejich zemi existuje celostátní oceňovací komise, v jiné formě však existují v několika zemích. Většina kurátorů potvrdila, že by uvítali poradenství nebo kolektivní rozhodování, aby se rozhodnutí lépe obhajovala a hlásilo se k nim více kolegů. Oceňování však v důsledku vždy nakonec musí být fundovaný odhad. Jelikož dvě třetiny kurátorů potvrdily, že by oceňovací komisi uvítali, mělo by se k tomuto názoru přihlížet jak na úrovni muzeí, tak na úrovni jednotlivých zemí. Většina respondentů se domnívá, že komise na úrovni EU by zřejmě byla příliš pomalá, komplikovaná nebo zbyrokratizovaná; uvítali by však nějakou formu celoevropské databáze s nedávno dosaženými prodejními cenami. V některých zemích je svolávána celostátní komise jen v případě potřeby za určitým účelem, jako jsou například kulturní záležitosti zásadního významu, krádeže nebo vývozní povolení. Kompetence těchto komisí by bylo možné rozšířit i na otázky oceňování.
12. Metodiky oceňování: Neexistuje profese „oceňovatele“, i když mnoho lidí činných v této oblasti má významné know-how a někteří mají i nějaká druh akreditace. Dosud neexistuje žádná metodika, ale z rozhovorů vyplynulo, že při stanovení hodnoty se často jedná o proces čítající řadu podobných kroků.

4.3. Závěry – státní orgány

13. Angažovanost státních orgánů při oceňování: Stát nebo jeho orgány ve většině případů zasahuje do oceňování jen málo nebo vůbec, což je překvapující vzhledem k faktu, že většina státních orgánů prohlašuje, že považují vysoké pojistné částky za problematické. Většina zemí se nepodílí na oceňování v žádném smyslu a za žádným účelem. Ani státy poskytující státní záruku nezasahují téměř nikdy do stanovování hodnot, nekontrolují je ani nemonitorují, nekladou žádné požadavky, které by je udržely na nízké úrovni, ani tím nepodmiňují udělení záruky. Je to překvapivé, srovnáme-li to s vynikajícím poměrem mezi udělenými zárukami a poskytnutými náhradami.
14. Snižování nákladů: Ve snižování nákladů nelze souhlasit s tezí, že existuje předěl mezi severem a jihem, protože nebyly brány v potaz rozdíly v zákonech a povinnostech mezi jednotlivými zeměmi. Čtyři země, které jsou blízkými sousedy, však vykazaly velkou míru ochoty přistoupit na alternativní řešení. Lze to zdůvodnit geografickou blízkostí, společnou historií a kulturou či vysokou mírou vzájemného poznání a důvěry. Bylo by jistě zajímavé věnovat této otázce větší pozornost.
15. Akceptování státní záruky: Od doby, kdy byla vydána publikace Lending to Europe (2005) se rozšířil počet členských zemí EU, které zavedly státní záruku (viz Závěrečná zpráva 2012: 10). Větší rozšíření systémů státní záruky v legislativě členských zemí EU však neznamena, že úloha a využití těchto záruk je ze strany státních orgánů plně chápána a podporována. Výsledky výzkumu provedeného pro účely této zprávy ukazují, že akceptování státní záruky mezi členskými zeměmi EU, které tento systém zavedly, je v jednotlivých zemích ještě stále nedostatečně prosazováno a uplatňováno.
16. Oceňovací komise na úrovni států: Většina státních orgánů si vůči oceňování udržuje odstup. Jen dva státy fakticky mají komisi pro oceňování (Řecko a Španělsko), ačkoli mnoho států oceňování přímo potřebuje z mnoha důvodů, jako jsou vývozní povolení, státní majetek a daňové úlevy.

4.4. Závěry – další účastníci

Vzorek z roku 2011, který zahrnoval rozhovory se zástupci aukčních domů a pojišťoven, byl příliš

malý, a proto neumožňoval vyvodit jasné závěry. Aukční domy a pojišťovací agenti nebyli většinou ochotní účastnit se tohoto průzkumu a rozhovory, které se autorkám podařilo získat, byly povětšinou mimo záznam. Některé závěry však vyvodit lze.

17. Pojišťovací společnosti: Zajímavé je zjištění, že pojišťovny často zadávají oceňování, takže by zde mohla být příležitost k diskusi o možnosti držet hodnoty pro muzejní účely na nízké úrovni. Snížení hodnoty je překvapivě významnou položkou v pojistném balíčku.
18. Aukční domy: Lze to vnímat tak, že aukční domy a pojišťovací agenti chtějí udržet hodnoty na co nejvyšší úrovni.

5. Doporučení

5.1. Všeobecná doporučení (muzeím, státním orgánům, Evropské unii)

V souvislosti se svým výzkumem v oblasti finančního oceňování pro účely půjčování poskytly autorky určitá doporučení již ve své krátké zprávě v roce 2011 – ta byla zacílena do tří úrovní: na muzejní pracovníky, státní orgány a na evropské instituce.

Pracovní skupina OMC, složená z expertů ze členských zemí EU a zaměřená na mobilitu sbírek, převzala některá doporučení uvedená ve zmíněné krátké zprávě z roku 2011 do své Závěrečné zprávy o „Praktických způsobech, jak snižovat náklady na půjčování předmětů kulturní hodnoty mezi členskými zeměmi Evropské unie“, konkrétně do kapitoly 3.3 Oceňování (Závěrečná zpráva OMC 2012b: strany 20—21).

Dodatečné poznatky z průzkumu realizovaného v roce 2012 umožňují autorkám vyjasnit a rozšířit závěrečná doporučení tak, jak je dále uvedeno.

1. Doporučení pro muzejní pracovníky

1.1 Vytvořte si koncepci oceňování

Muzea by měla přikládat větší význam oceňování předmětů a měla by mít koncepci oceňování, stejně jako mají koncepci akvizic nebo výstavní činnosti. Koncepce by měla vyjadřovat jejich postoj k oceňování a zajistit zřetelnost a transparentnost celého postupu.

1.2 Vytvořte transparentní metodiku oceňování

V muzeu by měl existovat jednoduchý popis činnosti krok za krokem určený pro zaměstnance tak, aby podle něj mohli postupovat a aby se předešlo možnosti, že oceňování bude prováděno prostým odhadem. Hodnotu, která je výsledkem takového postupu oceňování, lze považovat za objektivnější a lze ji snadněji vysvětlit či obhájit.

1.3 Pořádejte metodická a procesní školení pro zaměstnance

Mnoho kurátorů uvedlo, že by uvítali školení o tom, jak provádět oceňování. Metodické proškolení a seznámení se zdroji by jim pomohlo kvalifikovaněji posuzovat jednotlivé záležitosti.

1.4 Dejte k dispozici zdroje a informace

Kurátoři při stanovení hodnoty využívají nejrůznější zdroje, např. aukční katalogy a konzultace s experty. Jistě by uvítali, kdyby měli k dispozici více zdrojů a větší podporu, zejména bezplatný přístup k internetovým informačním databázím.

1.5 Státní záruka a sdílená odpovědnost

Každé muzeum čerpající státní prostředky by mělo mít povinnost akceptovat státní záruku, pokud ji druhá země poskytuje. Muzea by měla zvažovat sdílenou odpovědnost jako alternativu ke komerčnímu pojištění.

1.6 Oceňovací komise

Muzea by měla zvážit zřízení neformální oceňovací komise jako nástroj podpory pro své kurátory. Tato komise by při oceňování muzejních předmětů mohly postupovat systematicky a metodicky. Výsledná stanovená cena by při uplatnění metodiky byla kvalifikovanější a transparentnější. Komise by se mohla rozhodovat na základě většího okruhu zdrojů a setkávat se v pravidelných intervalech – různí experti by se sešli na jednom místě a rozhodovali by o více případech najednou.

Oceňovací komise by nesla svůj díl odpovědnosti za rozhodnutí a zmírnila by tím tlak na kurátora. Dalo by se také předcházet situacím, kdy ředitel navýší doporučenou cenu v domnění, že tak

zdůrazní význam předmětu. Komise by tak vyřešila většinu problémů s nejasně stanovenými a nadhodnocenými cenami, citovaných v této zprávě.

2. Doporučení pro státní orgány – členské země EU

2.1 Vytvořte si koncepci pro realistické oceňování

Státní orgány by měly iniciovat, aby si muzea financovaná ze státních prostředků zpracovala koncepci, jak pracovat s nízkým oceňováním, a přistoupila na fakt, že se nebudou řídit tržními cenami.

2.2 Zajistit funkčnost a lepší využívání státní záruky a principu sdílené odpovědnosti na úrovni členských zemí

Různé systémy státní záruky platné v zemích EU jsou příliš různorodé. Státy uplatňující státní záruku by měly usilovat, aby jejich právní úprava byla co nejširší a dostatečně flexibilní tak, aby půjčitelé neměli důvod jí nedůvěřovat a odmítat ji. Postup žádání o státní záruku by se měl zjednodušit.

2.3 Podporovat zvyšování kvalifikace a poskytnout na to prostředky

Pomohlo by lepší povědomí o tom, jak záruka funguje, a faktické zajištění, že v případě uplatnění nároku na náhradu dojde k jejímu vyplacení.

3. Doporučení pro instituce EU

3.1 Zpracovat koncepci oceňování předmětů kulturní hodnoty v muzejních sbírkách/na výstavách zaměřenou na snižování nákladů.

Instituce EU by měly hrát aktivnější roli ve věci hodnoty předmětů v evropských sbírkách. Měly by aktivně podporovat myšlenku, že předměty, které jsou majetkem státu a jako takové je nelze prodat, by při výpůjčkách měly být kryty státní zárukou; případně – pokud jsou komerčně pojištěny – by se měly oceňovat na nižší než tržní hodnotu.

3.2 Propagovat státní záruky a princip sdílené odpovědnosti

Podporovat dohody o nepojišťování mezi členskými zeměmi EU pomocí zvyšování znalostí o systémech státní záruky. Systém sdílené odpovědnosti pomáhá snižovat náklady.

3.3 Podporovat zvyšování kvalifikace a poskytnout na to prostředky

Měly by být k dispozici zdroje k bezplatnému zpřístupnění informací, odborných poznatků, databáze a jiné prostředky pro evropská muzea.

3.4 Angažovat se na podporu právní kulturních institucí proti tlaku komerčních pojišťoven na volném trhu

V současné době neplatí žádné nařízení, aby muzea využívala státní záruky spíše než komerční pojištění. Instituce EU by měly podporovat uplatňování státní záruky a vyžadovat vysvětlení, pokud se některé muzeum namísto záruky pro komerční pojištění rozhodne.

5.2. Vzorová metodika („kontrolní seznam“)

Kontrolní seznamy, které jsou zde uvedené, zpracovaly autorky po vyhodnocení rozhovorů s kurátory, odhadci pojišťovacími agenty.

I když se všichni shodují, že stanovování hodnoty není přesná disciplína, přesto může existovat metodika, podle níž se kurátor může bod po bodu řídit. Několik dotazovaných uvedlo, že mají určitý postup, žádný z nich však nepředložil ani neposkytl písemně nějaký vzorec. Tyto tabulky by

se tak mohly pro kurátory stát úplně prvním návodem k oceňování.

Žádný z dotazovaných kurátorů nepotvrdil, že by měl nějaké odborné školení pro stanovování hodnoty, a většina z nich by uvítala poradenství nebo systém pomáhající při oceňování.

Vzorové kontrolní seznamy, jež jsou součástí tohoto materiálu, jsou určeny všem, kdo mají na starosti oceňování předmětů, a nabízejí typové otázky, které by si měli položit. Kontrolní seznam je pouze jedním z dostupných nástrojů a měl by se používat v kombinaci s jinými zdroji, jako jsou databáze, srovnání s podobnými předměty a konzultace s odborníky. Při tvorbě metodiky pro stanovení hodnoty je třeba brát v úvahu množství faktorů, např. vlastní předmět, nakolik je vzácný a dostupné zdroje umožňující fundované rozhodnutí.

Kontrolní seznam provede kurátora procesem, na jehož konci by mělo být zjištění, jak velký je kulturní i finanční význam předmětu, což je indikátorem pro vyšší či nižší cenu. Čím více proslulý umělec, čím vzácnější předmět, tím vyšší bude jeho hodnota.

Neexistuje jediná správná metodika pro široký okruh předmětů kulturní hodnoty – podle typu předmětu je možné zpracovat různé metodiky. Naše seznamy slouží jen jako příklad, jak lze k věci přistupovat. Máme za to, že každé muzeum by mělo zpracovat vlastní metodiku využívající různá kritéria podle typů předmětů.

Obecný kontrolní seznam se dá aplikovat na všechny typy předmětů a obsahuje soubor generických otázek vztahujících se k jedinečnosti a významu předmětu. Tento kontrolní seznam lze použít samostatně na jakýkoli předmět kulturní hodnoty.

Následuje soubor doplňujících vzorových otázek, které lze aplikovat na různé typy sbírkových předmětů. Tyto otázky se zabývají specifickými ukazateli hodnoty u předmětů, pro které nemusí existovat trh, jako např. položky spadající do etnografické či sociální historie. Tyto doplňující otázky by se měly používat společně s obecným kontrolním seznamem. Je v zájmu kurátorů, aby si pro účely oceňování vytvořili vlastní kontrolní seznam, založený na jejich vlastní zkušenosti a na konkrétních sbírkách.

Vzorová metodika („kontrolní seznam“) – Obecná část

Zdroj: kompilace zpracovaná autorkami

Název předmětu

Výrobce nebo autor

Datum výroby / nálezů

Místo výroby nebo nálezů

Materiály

Rozměry

Klasifikace

Je předmět jedinečný?

Jak moc je vzácný?

Je z renomovaného zdroje?

Jak velký je jeho historický význam?

Jde o předmět vědecké hodnoty?

Nakolik významný je ve své kategorii/ve svém oboru?

Pojí se předmět s významnou osobností/místem/událostí?

Přispívá podstatným způsobem ke světové kultuře?

Je význam předmětu místní/celostátní/mezinárodní?

Má své uplatnění na trhu?

Je ze strany sběratelů poptávka po podobných předmětech?

Jsou o podobných předmětech záznamy v prodejních databázích?

Vyskytly se v poslední době nějaké podobné předměty na aukcích?

Máte ve své sbírce nějaké podobné předměty a jaká je jejich cena?

Jaký je stav předmětu?

Bude vyžadovat konzervátorské ošetření, adjustaci nebo rámování?

Jedná se o předmět vysoké kvality?

Je křehký?

Jsou jeho součástí nějaké látky cenné samy o sobě, jako je zlato a drahé kameny?

Doplňující vzorové otázky pro následující odvětví:

- Archeologie
- Archiválie a historické knihy
- Současné umění / Instalace
- Výtvarné a užité umění
- Přírodní vědy
- Fotografie, film a nová média
- Věda, technika a průmysl

Vzorové otázky – archeologie

Zdroj: kompilace zpracovaná autorkami

Je předmět autentický?

Je možné prověřit, že vykopán a vyvezen legálně?

Pochází z důvěryhodného zdroje?

Jedná se o jedinečný předmět?

Jak moc je vzácný?

Je kompletní?

Byl předmět součástí nějakého většího celku?

Pochází z významného naleziště?

Je spojený s nějakou významnou skupinou/civilizací?

Jde o předmět vysoké řemeslné kvality?

Jde o předmět tak kvalitní, že bude vystaven?

Je významným přínosem pro poznání tohoto oboru?

Nakolik snadno/obtížně by se dal nahradit?

Existuje pro tento typ předmětu specializovaný/všeobecný trh?

Archiválie a historické knihy – doplňující vzorové otázky

Zdroj: kompilace zpracovaná autorkami

Pochází předmět z důvěryhodného pramene?

Jedná se o tisk nebo rukopis?

Byl publikován, nebo určen pro jedinou osobu?

Jedná se o jedinečný předmět?

Jde o předmět historicky relevantní?

Vztahuje se k nějakému historicky významnému místu nebo události?

Nakolik dostupné jsou předměty tohoto typu?

Nakolik důležité jsou informace obsažené v tomto dokumentu/knize?

Napsal dokument/knihu autor místního/národního/mezinárodního významu?

Je námět místního/národního/mezinárodního významu?

Pokud se jedná o jeden svazek ze souboru nebo vydávané edice, kolik jich bylo celkem vydáno?

Je předmět kompletní, nebo byl součástí většího celku?

Obsahuje nějakou slavnou signaturu?

Současné umění / instalace – doplňující vzorové otázky

Zdroj: kompilace zpracovaná autorkami

Jedná se o jedinečný předmět?
Existuje trh pro podobné artefakty?
Existuje trh pro díla tohoto autora?
Nakolik významné je toto dílo v kontextu současného umění/instalace?
Jak je dílo velké?
Z jakého je materiálu a součástí?
Jak složitá bude jeho instalace/údržba?
Lze jeho součásti v případě potřeby snadno nahradit/identifikovat?
Obsahuje dílo nějaké zastaralé součásti?
Jak (ne)snadná bude péče o dílo a jeho uložení v depozitáři?
Jsou s dílem spojené nějaké specifické problémy?

Výtvarné a užité umění – doplňující vzorové otázky

Zdroj: kompilace zpracovaná autorkami

Jedná se o autora místního/celostátního/mezinárodního významu?
Jedná se o autora/výrobce, jehož práce mohou dosahovat vysokých aukčních cen?
Jedná se o mimořádně významné dílo v kontextu tvorby tohoto autora/výrobce?
Jde o významné dílo z uměleckohistorického hlediska?
Patří dílo k nějaké významné skupině nebo škole?
Je dílo esteticky působivé?
Je vyrobeno z nějakého vzácného materiálu, jako je zlato nebo drahé kameny?
Existuje trh pro díla tohoto autora/výrobce?
Jsou díla tohoto autora/výrobce v současné době prodejná?
Jak důležité je toto dílo v kontextu tvorby autora?
Jedná se o dílo vysoké řemeslné kvality?
Jde o dílo tak kvalitní, že bude vystaveno?
Bude vyžadovat restaurátorský zásah, adjustaci nebo rámování?
Mohlo by dílo dosáhnout vysoké aukční ceny?
Pochází dílo z renomovaného zdroje?

Přírodní vědy – doplňující vzorové otázky

Zdroj: kompilace zpracovaná autorkami

Jedná se o historicky významný předmět?
Jde o významný předmět z badatelského hlediska?
Jedná se o holotyp (exemplář označený za typického zástupce určitého druhu)?
Tvoří součást nějaké významné soustavy?
Přispívá předmět významným způsobem k poznání daného oboru?
Je předmět kompletní?
Je vhodný k výstavním/badatelským účelům?
Nakolik snadno/obtížně lze uvedený předmět nahradit?
Nakolik snadno/obtížně by se dal podobný předmět preparovat/zpracovat?
Vztahuje se na něj nějaké legislativní opatření, např. CITES?
Je možné doložit, že byl legálně vykopán/vyvezen ze země svého původu?
Existuje trh pro tento předmět – specializovaný nebo všeobecný?
Je na trhu mnoho takových předmětů?
Existuje standardizovaný postup pro oceňování těchto předmětů?

Fotografie, film a nová média – doplňující vzorové otázky

Zdroj: kompilace zpracovaná autorkami

Jak moc vzácný je tento předmět?

Jedná se o negativ nebo pozitiv na papíře?

Pokud jde o pozitiv na papíře, byl vytvořen ve stejné době jako negativ?

Je autorem známý fotograf nebo filmař?

Jedná se o námět místního/celostátního/mezinárodního významu?

Jaké důvody vedly k pořízení fotografie/filmu/video?

Jedná se o významné dílo z dokumentárního/uměleckého hlediska?

Jaká je kvalita díla?

V jakém je stavu?

Bude vyžadovat speciální podmínky pro uložení?

Je možné dílo reprodukovat z originálu?

Jde o jedinečné dílo, nebo o součást celku, např. alba?

Věda, technika a průmysl – doplňující vzorové otázky

Zdroj: kompilace zpracovaná autorkami

Jedná se o významný předmět z badatelského nebo technologického hlediska?

Jde o jedinečný předmět, nebo o sériově vyráběný kus?

Vztahuje se k nějakému konkrétnímu vědeckému/technologickému objevu?

Jedná se o prototyp?

Vztahuje se k nějakému známému vědci/konstruktérovi?

Jedná se o historicky významný předmět?

Přispívá k obohacení znalostí z daného oboru nebo výzkumné disciplíny?

Jde o předmět místního/celostátního/mezinárodního významu?

Jde o samostatný předmět nebo o součást nějakého celku?

Obsahuje nějaké vzácné materiály?

Je atraktivní pro sběratele?

Má nějaké pohyblivé části?

Nakolik náročný bude na manipulaci, uložení v depozitáři a na údržbu?

5.3. EXKURS: Ocenění celé sbírky

I když předmětem této studie je oceňování jednotlivých předmětů pro účely půjčování, je třeba mít na paměti, že některé sbírky jsou oceňovány jako celek ze strategických důvodů. Může se jednat o státní audit, inventarizace, vyhodnocení majetku muzea nebo o celkové pojištění. Uvádíme příklad Rumunska,³ kde se vždy po několika letech provádělo ohodnocení státních sbírek podle dané metodiky. Muzea někdy používají tento druh metodiky, když chtějí „fundovaně“ odhadnout celkovou cenu muzejní sbírky.

Většina muzeí má přiměřeně přesné hodnoty pro svá klíčová díla. Jde konkrétně o ta díla, která se často stávají předmětem výpůjček a jejichž hodnota se prověřuje pokaždé, než je muzeum půjčí. Tato skupina „hvězdných“ sbírkových děl tvoří „nejvyšší úroveň“ sbírky. Pod ní se nachází množství velmi kvalitních předmětů, které buď byly v minulosti vypůjčeny, nebo se jim podobné objevují čas od času na aukcích. I ty lze relativně snadno ocenit. Třetí úroveň tvoří předměty malé nebo žádné hodnoty, které buď pocházejí ze sériové výroby nebo se dají snadno nahradit.

Kategorie předmětů/hodnot:

- A. Klíčové předměty ve sbírce, jejichž hodnota je známá
- B. Významná díla, která se občas půjčují a která je možno srovnat s podobnými díly na aukcích nebo v jiných sbírkách
- C. Obyčejné předměty nebo předměty nízké ceny

Metodika:

- A. Pokud je hodnota předmětu neaktuální, je možno požádat o aktuální ocenění externího odhadce, například aukční dům.
- B. Tato díla může ocenit kurátor s využitím svých znalostí a zkušeností a s přihlédnutím k aktuálním tržním cenám.
- C. U předmětů s nízkou nebo žádnou cenou není nutno měnit stávající cenový odhad, jen s malým procentuálním navýšením zohledňujícím inflaci.

Tímto způsobem lze vcelku snadno provést ocenění celé sbírky, aniž by bylo třeba přizvat externí odhadce, což by ve většině případů bylo velmi časově i finančně náročné.

Předměty s nízkou nebo žádnou hodnotou

Tato studie se zaměřuje na to, že vysoké hodnoty jednotlivých muzejních předmětů tvoří jednu z překážek v procesu půjčování. Zabývali jsme se tím, že hodnota děl výtvarného umění se váže na aktuální prodejní ceny, což je problematické, neboť to nevyjadřuje kulturní hodnotu díla. Existuje však množství muzejních předmětů, jejichž tržní cena je jen velmi malá nebo žádná, a stanovení jejich hodnoty je proto ještě obtížnější.

Přírodovědné sbírky mohou obsahovat některé velmi hodnotné předměty, jejichž badatelská hodnota je mimořádná, nebo jsou velmi sběratelsky cenné. Některé entomologické exempláře (např. motýli) a geologické vzorky (např. fosílie) jsou velmi vyhledávané a obchoduje se s nimi na veletrzích a prostřednictvím internetu. Existuje však také velké množství předmětů, například z biologie a geologie, jejichž „sběratelská“ cena je nulová. Hodnota těchto předmětů spočívá v jejich badatelském potenciálu – pro vědecké účely jsou nepostradatelné. Situace se komplikuje, když se některý z těchto exemplářů stane předmětem výpůjčky. Některé sbírky uplatňují paušální částku na každou výpůjčku, např. € 20 za položku. Jinde se používá odhad vycházející z úvahy, jak nákladné by bylo pořízení náhrady za předmět (vyhledání vzorku horniny nebo rostliny).

³ Více podrobností o systému v Rumunsku na straně 31.

U jiných sbírek s nízkou hodnotou spočívá význam předmětu spíše v informaci, která je v něm obsažena, než v předmětu jako takovém. To je případ archiválií, sbírek filmů a fotografií. Zcela bezvýznamný kousek papíru může dosáhnout vysoké aukční ceny, vztahuje-li se ke známé osobě nebo události. V takovém případě musí kurátor při stanovení hodnoty brát v potaz významnost uvedené asociace spíše než obvyklá kritéria týkající se materiálu, autorství nebo estetického vzhledu předmětu.

Vodítkem pro oceňování tohoto typu sbírek mohou být také vzorové kontrolní seznamy (viz kapitola 5.2).

Literatura

Všeobecná – hodnota a oceňování předmětů kulturní hodnoty

Andriessen, Daniel (2005), Value, Valuation and Valorisation. Nizozemsko.

De la Torre, Marta (2002), Assessing the Values of Cultural Heritage. Los Angeles.

Dr. O'Brien, Dave (2010), Measuring the Value of Culture: a report to the Department for Culture Media and Sport. Londýn.

Graw, Isabelle (2009), High Price: Art between the Market and the Celebrity Culture. Německo.

Klamer, Arjo (1996), The Value of Culture, On the relationship between economics and arts. Amsterdam.

Noonan, Doug (2002), Contingent Valuation Studies in the art and Culture: An Annotated Bibliography. New York.

Zprávy, referáty, přednášky: mobilita sbírek, státní záruka, sdílelá odpovědnost atd.

Art Price (2010), Art Price Report 2009- 2010. Lyon.

Buurman, Hans (2010), Insurance, non insurance, state indemnity.

De Brabander, Stephanie; Collinet, Ute; a Gille, Stephanie (2003), EU Study State indemnity schemes. Berlín/ Paříž.

Dümcke, Cornelia; Matassa, Freda (2011), Short Analytical Report on the Valuation of Works of Art for Lending and Borrowing Purposes, Focus: Financial Valuation of Works of Art. Zpráva vypracovaná jménem European Expert Network on Culture (EENC).

Galambos, Henriëtta, Bergevoet, Frank (2009), Hand-outs, Workshop Valuation, insurance, state indemnity, shared liability.

Galambos, Henriëtta, Szecsi, Diana, Tsilidou, Sofia, Feys, Hans (2010), State Indemnity and shared liability agreements.

Government Indemnity Scheme (2004), Guidelines For National Institutions. Londýn.

Pettersson, Susanna, Hagedorn-Saupe, Monica, Jyrkkiö, Teijamari, Weij, Astrid (2010),

Encouraging Collections Mobility – a Way Forward for Museums in Europe. The Netherlands.

Dostupné z HTTP: [http://www.lending-foreurope.](http://www.lending-foreurope.eu/fileadmin/CM/public/handbook/Encouraging_Collections_Mobility_A4.pdf)

[eu/fileadmin/CM/public/handbook/Encouraging_Collections_Mobility_A4.pdf](http://www.lending-foreurope.eu/fileadmin/CM/public/handbook/Encouraging_Collections_Mobility_A4.pdf) (konzultováno 18. 8. 2011)

Pettersson, Sussana (2010), Long- term loans best practices report. Finsko.

Lending to Europe, Recommendations on Collection Mobility for European Museums (2005),

Zpráva vypracovaná nezávislou skupinou expertů ustanovenou na základě rezoluce Rady EU č. 13839/04.

Nout van Woudenberg, State Immunity and Cultural Objects on Loan, Leiden/Boston 2012

OMC Expert Working Group on the Mobility of Collections (2010), Final Report and Recommendations to the Cultural Affairs Committee on improving the means of increasing the mobility of collections.

OMK – Expertenarbeitsgruppe (2010), Mobilität von Kunstsammlungen. Shrnutí v němčině zprávy expertní pracovní skupiny OMC k mobilitě sbírek (2010), citované výše.

OMC Expert Group (2011), Examination of ways and means to simplify the process of lending and borrowing, Brussels.

State Indemnity for art Exhibitions (2009), Guide for applicants.

OMC Executive Summary (2012a), Practical ways to reduce the costs of lending and borrowing of cultural objects between member states of the European Union. OMC Working Group of EU Member States experts on the Mobility of Collections, September 2012

OMC Final Report (2012b), Practical ways to reduce the costs of lending and borrowing of cultural objects between member states of the European Union. Working Group of EU Member States

experts on the Mobility of Collections, September 2012
OMC Toolkit (2012c), Practical ways to reduce the costs of lending and borrowing of cultural objects between member states of the European Union. Working Group of EU Member States experts on the Mobility of Collections, September 2012

Další doporučená literatura Státní záruka

Resolution on indemnity by the Bizot group (2009), http://www.lending-foreurope.eu/fileadmin/CM/public/documents/indemnity/Indemnity_Resolution.pdf
http://www.lending-foreurope.eu/fileadmin/CM/public/documents/references/Indemnity_for_Loans_Subsidy_Scheme_2005.pdf

Volný pohyb sbírek

http://www.lending-foreurope.eu/fileadmin/CM/public/documents/references/summary_indemnity_nl.pdf
http://www.lending-foreurope.eu/fileadmin/CM/public/documents/indemnity/Lecture_IEO_15_April_website_transcription.pdf

Důležité odkazy

Collections Mobility 2.0, Lending for Europe 21st century, <http://www.lending-foreurope.eu>
NEMO – The Network of European Museum Organisations, <http://www.ne-mo.org>
Standardy a pokyny ICOM (International Council of Museum): <http://icom.museum/professional-standards/standards-guidelines/>
Bibliografie ICOM: <http://icom.museum/resources/bibliographies/>
UK Registrars Group: <http://www.ukregistrarsgroup.org/>
The Registrars Committee of the American Association of Museums (RC-AAM): <http://www.rcaam.org/>
International Convention of Exhibition and Fine Art Transporters (Icefat): <http://www.icefat.org/>

PŘÍLOHY

Příloha 1: Slovník pojmů (včetně různých typů hodnot)

Příloha 2: Průzkum (Survey Monkey) – základní informace o jednotlivých členských zemích EU

Příloha 3: Seznam dotazovaných v roce 2011

Příloha 4: Seznam dotazovaných kurátorů v roce 2012

Příloha 6: Harmonogram činností 2011 a 2012

Příloha 6: Průzkum (Survey Monkey) – Dotazníky – Muzea

Příloha 7: Průzkum (Survey Monkey) – Dotazníky – Státní orgány

Příloha 8: Rozhovory s kurátory 2012 – Kompilace výsledků

PŘÍLOHA 1: SLOVNÍK POJMŮ

Pořizovací hodnota (Acquisition value):

Hodnota stanovená muzeem při pořízení předmětu; může jít o kupní cenu, ohodnocení pro daňové potřeby nebo pojistnou hodnotu.

Dojednaná cena (Agreed value):

Cena stanovená dohodou dvou stran, tedy např. kupujícím a prodávajícím, půjčitelem a vypůjčitelem.

Srovnávací hodnota (Comparative value):

Vzhledem k jedinečnosti každého uměleckého díla může být jeho tržní hodnota stanovena pouze jako hodnota srovnávací. Jelikož předměty z muzejních sbírek se na trhu vyskytují jen velmi vzácně, lze jejich tržní hodnotu pouze odhadovat na základě srovnání s díly odpovídajícího významu (viz Lending to Europe 2005: 76).

Kompenzační hodnota (Compensation value):

Výpočet hodnoty založený na několika faktorech, jako je poskytnutí kompenzace v případě ztráty, hodnota předmětu a/nebo náklady na restaurování.

Obchodní nebo tržní hodnota (Commercial nebo market value):

Obchodní nebo tržní hodnota díla je výsledkem vlivů trhu a je vyjádřena v penězích. Je důležitá pro dražitele, galeristy i soukromé majitele – tedy pro ty, kteří berou umělecká díla jako investici (viz Lending to Europe 2005: 76).

Kulturní hodnota (Cultural value):

Kulturní nebo umělecká hodnota hraje rozhodující roli v procesu, při němž se z uměleckého díla stává exponát. Nelze ji vyjádřit finančně. Svou funkci zde proto mají kompenzační limity. Jedinečnost vyjádřená tímto pojetím hodnoty je však aspektem majícím vliv na ceny na trhu s uměním (viz Lending to Europe 2005: 76).

Deklarovaná hodnota (Declared value):

Viz Hodnota náhrady ('Replacement value').

Snížení hodnoty (Depreciation):

Pokles obchodní hodnoty díla následkem poškození a po restaurování, mající za následek náhradu vyplácenou na základě konzultace se znalcem a v součinnosti s pojistitelem.

Výluky (Exclusions):

Eventuality (rizika), které nejsou kryty pojistnou smlouvou.

Přiměřená tržní hodnota – průměrná aukční hodnota (Fair market value – mid-auction value):

Hodnota stanovená uprostřed mezi nejvyšším a nejnižším odhadem aukční ceny.

Hodnota faksimile (Facsimile value):

Náklady na pořízení nové náhrady za předmět.

Z hřebíku na hřebík (Nail to Nail):

Krytí pojištěním nebo zárukou od okamžiku, kdy předmět opustí stěnu nebo místo, kde je obvykle uložený, až do chvíle, kdy se na stejnou stěnu nebo místo uložení vrátí, tedy po celou dobu trvání výpůjčky.

Nepojištění (Non-insurance):

Dohoda mezi půjčitelem a vypůjčitelem, že obě strany ponese rovným dílem riziko ztráty nebo poškození, aniž by uzavřely komerční pojištění.

Otevřená tržní hodnota – střední aukční hodnota (Open market value – mid-auction value):

viz „Střední tržní hodnota“

Hodnota podle závěti (Probate value):

Hodnota stanovená předmětům v závěti, které jsou odkázány dědicům.

Hodnota náhrady (Replacement value):

Částka, která by byla požadována jako kompenzace za ztrátu. Deklarovaná hodnota uměleckého díla je tedy zároveň hodnotou náhrady tohoto díla (viz Lending to Europe 2005: 77). Hodnota náhrady je určována

Hodnota znovupořízení (Retail replacement):

Obvykle dvojnásobek odhadované aukční ceny, kryje aukční přírážku kupujícího, DPH atd.

Samopojištění (Self-insurance):

Vlastník / půjčitel souhlasí, že ponese riziko namísto toho, aby uzavíral pojištění.

Sdílená odpovědnost (Shared Liability):

Půjčitel a vypůjčitel se dohodnou, že ponese společně odpovědnost za případné ztráty nebo poškození a pokud k nim dojde, budou je řešit vzájemnou dohodou.

Státní záruka (State indemnity):

Vládní program, v němž se stát zavazuje poskytnout finanční náhradu za ztrátu nebo poškození vypůjčeného díla, bez účasti pojišťovací společnosti, která by dělala prostředníka. (OMC Toolkit 2012c: 59).

Subrogace (Subrogation):

Princip, který dává státu a/nebo pojišťovateli právo podniknout kroky vůči třetí straně za škody, pokud byl vznesen požadavek na náhradu.

Daňová hodnota (Tax value):

Hodnota pro účely daně, obvykle nastavená nízko.

Tolerance ocenění (Valuation tolerance):

Dané rozmezí hodnot pro jeden konkrétní předmět.

PŘÍLOHA 2: PRŮZKUM (SURVEY MONKEY) – ZÁKLADNÍ INFORMACE
O JEDNOTLIVÝCH ČLENSKÝCH ZEMÍCH EU

Zdroj: Kompilace zpracovaná autorkami a firmou Interarts

Země			Počet vrácených dotazníků (2011 a 2012)	
			Muzea	Státní orgány
1	Rakousko	AT	9	
2	Belgie	BE	11	2
3	Bulharsko	BG	3	1
4	Kypr	CY	7	
5	Česká republika	CZ	6	1
6	Dánsko	DK	3	
7	Estonsko	EE	5	1
8	Finsko	FI	9	1
9	Francie	FR	8	1
10	Německo	DE	2	
11	Řecko	GR	5	
12	Maďarsko	HU	5	
13	Irsko	IE	4	
14	Itálie	IT	2	1
15	Lotyšsko	LV	3	1
16	Litva	LT	5	1
17	Lucembursko	LU	2	
18	Malta	MT		1
19	Nizozemsko	NL	10	1
20	Polsko	PL	7	1
21	Portugalsko	PT	3	1
22	Rumunsko	RO	9	1
23	Slovensko	SK	4	1
24	Slovinsko	SI	2	1
25	Španělsko	ES	24	1
26	Švédsko	SE	7	1
27	Velká Británie	UK	15	1
	n.a.	n.a.	17	
	Celkem		187	20

PŘÍLOHA 3: SEZNAM DOTAZOVANÝCH V ROCE 2011

Evropská komise nebo země	Jméno	Organizace	Funkce
Evropská komise	Xavier Troussard	Generální ředitelství pro vzdělání a kulturu (DG EAC)	ředitel EAC-D1 Kultura, koncepce, diverzita a interkulturní dialog
Evropská komise	Catherine Magnant	Generální ředitelství pro vzdělání a kulturu (DG EAC)	zástupce vedoucího sekce EAC-D1
Evropská komise	Leonor Wiesner	Generální ředitelství pro vzdělání a kulturu (DG EAC)	referent pro koncepce, EAC-D1
Evropská komise	Petar Miladinov	Generální ředitelství pro vzdělání a kulturu (DG EAC)	referent pro koncepce, EAC-D1
Dánsko / státní orgán	Jesper Stub Johnsen	Dánské národní muzeum	hlavní konzervátor
Francie / univerzita	Sophie Vigneron	University of Kent	přednášející – právo
Německo / státní orgán	Werner Weber	Komise federální vlády pro kulturu a médiá (BKM)	sekce pro mezinárodní kulturní vztahy / OMC
Německo / státní orgán	Norbert Haase	Saské zemské ministerstvo pro vyšší vzdělání, výzkum a umění	referent pro koncepce na ministerstvu / OMC
Řecko / státní orgán	Sophia Tsilidou	Helénské minlenic Ministristerstvo kultury	oddělení muzeí a výzkumu
Maďarsko / muzeum	Henrietta Galambos	Muzeum umění, Budapešť	zástupce ředitele a vedoucí oddělení registru / OMC
Nizozemsko / státní rgán	Frank Bergevoet	Agentura pro kulturní dědictví	koordinátor mobility sbírek, programový manager museometrie
Polsko / univerzita	Dorota Folga Januszewska	Univerzita kardinála Stefana Wyszynského, Varšava	přednášející – dějiny umění a muzejní studia
Polsko / univerzita	Kasia Zalasinska	Varšavská univerzita	právník
Rumunsko / státní orgán	Raluca Capota	Ministerstvo kulturního dědictví	expert
Španělsko / státní orgán	Leticia De Frutos	Ministerstvo kultury	státní muzejní sbírky
Velká Británie / státní orgán	Hillary Bauer	Ministerstvo kultury, médií a sportu	vedoucí sekce kulturního a mezinárodního vlastnictví / OMC

PŘÍLOHA 4: SEZNAM KURÁTORŮ DOTAZOVANÝCH V ROCE 2012

	Země	Muzeum	Jméno a funkce
1	AT	Museum für Moderne Kunst – Stiftung Ludwig Wien	Dr. Susanne Neuburger, vedoucí sbírek
2	BE	Královské muzeum umění, Ministerstvo vlámské vlády, Antverpy	Herwig Todts, vedoucí kurátor, moderní umění, 19. a 20. století
3	CY	Ministerstvo školství a kultury	Louli Michaelidou, pracovnice kulturní sekce, kurátorka současného kyperského umění
4	CZ	Národní galerie v Praze	Olga Uhrová, kurátorka
5	DK	Dánské národní muzeum	Bodil Bundgaard Rasmussen, hlavní kurátor
6	EE	Estonské muzeum umění	Rita Kroon, vedoucí sbírky malby, kurátorka
7	FI	Muzea města Tampere / Muzejní centrum Vapriikki	Marjo-Riitta Saloniemi, vedoucí sekce výstav
8	FI	Muzeum umění v Helsinkách	Mikko Oranen / Leena Mattelmäki, zástupce hlavního kurátora / kurátor
9	FR	Muzeum hudby, Paříž	Eric de Visscher, ředitel
10	DE	Staatliche Kunstsammlungen Dresden	Dirk Burkhardt, výkonný ředitel
11	DE	Stiftung Kunstsammlung NRW	Dr. Anette Kruszynski, vedoucí kurátorské sekce
12	HU	Maďarská národní galerie, Budapešť	Dr. Mariann Gergely, vedoucí oddělení umění 19. a 20. století
13	IE	Irská národní galerie	Adriaan Waiboer, kurátor severoevropského umění
14	IT	Mart Rovereto – Museo di arte moderna e contemporanea di Trento e Rovereto	Clarenza Catullo, registrar a hlavní kurátor
15	LT	Národní muzeum, Palác itevských velkovévodů	Erika Striškiene, hlavní kurátorka sbírek
16	LT	Národní galerie umění / Litevské muzeum umění	Lolita Jablonskiene, hlavní kurátorka pro moderní a současné umění
17	MT	Kulturní dědictví Malty	Martin Spiteri, vedoucí sbírek
18	NL	Amsterdam Museum	Norbert E. Middelkoop, kurátor malby, kresby a tisků
19	PL	Královský palác ve Varšavě – Památka národní historie a kultury	Aldona Modrzewska, asistentka v oddělení hlavního registrara
20	PT	Museu Nacional de Arqueologia / Národní archeologické muzeum, Portugalsko	Ana Isabel Santos, kurátorka, historie Portugalska
21	RO	Brukenthal Museum Herrmannstadt	Alexandru Gh. Sonoc, vedoucí galerií umění, kurátor pro umění a archeologii
22	ES	Museo Nacional de Artes Decorativas	Sofía Rodríguez Bernis, ředitelka
23	SE	Moderna Museet	Fredrik Liew, kurátor pro švédské a

			severské umění
24	UK	The National Gallery London	Christopher Riopelle, kurátor malby po roce 1800
25	UK	British Museum	Jill Maggs, vedoucí oddělení výpůjček, s pomocí kurátora moderních evropských sbírek

V roce 2012 nebyly vedeny rozhovory s kurátory z následujících zemí: Bulharsko, Řecko, Lotyšsko, Lucembursko, Slovensko a Slovinsko. Kurátoři z některých z těchto zemí už předtím odpověděli na otázky z dotazníku rozeslaného do muzeí v roce 2011 (viz informace prezentované na str. 12 a 57).

V souvislosti s rozhovory vedenými s kurátory v srpnu a v září 2012 se Freda Matassa dotazovala ještě těchto osob:

Dr Sam Alberti, ředitel, Royal College of Surgeons Collection, Londýn

Patricia Eaton, kurátorka fotografie, Royal Academy of Arts, Londýn

Richard Ferguson, vedoucí dokumentace sbírek, Royal Museums Greenwich, Londýn

Dr Sarah Long, vedoucí paleobiologických sbírek, Natural History Museum, Londýn

Mark Pomeroy, archivář, Royal Academy of Arts, Londýn

Andrew Spicer, vedoucí sbírky šperků a stříbra, Bonhams Auctioneers, Chester, UK

PŘÍLOHA 6: HARMONOGRAM ČINNOSTÍ 2011 A 2012

Termín	Činnost pro stručnou zprávu 2011
konec července 2011	přípravná fáze: autorky a Interarts / Culture Action Europe
8. srpna 2011	jednání v Bruselu s DG EAC a první setkání autorek
23. srpna rozeslání dotazníků	očekávané vrácení 15. září 2011, vrácení po upomínce do 22. září 2011
30. září 2011	vrácení kompilace z Interarts autorkám
srpen a září 2011	autorky vedou strukturované rozhovory se třemi skupinami zainteresovaných
říjen 2011	autorky zpracovávají zprávu
18. října 2011	návrh zprávy zaslán k připomínkování do Interarts a Culture Action Europe
25. října 2011	konečné znění zprávy zasláno do DG EAC
listopad 2011	prezentace výsledků v Bruselu

Termín	činnost pro zprávu 2012
červen 2012	jednání a přípravná fáze
5. června 2012	jednání v Bruselu s DG EAC
červenec 2012	rozeslání dotazníků do muzeí a státních orgánů
konec srpna 2012	kompilace provedená firmou Interarts
srpen a září 2012	autorky vedou strukturované rozhovory s kurátory
září a říjen 2012	autorky zpracovávají zprávu
19. října 2012	návrh zprávy zaslán k připomínkování do Interarts a Culture Action Europe
konec října 2012	konečné znění zprávy zasláno do DG EAC

PŘÍLOHA 6: PRŮZKUM (SURVEY MONKEY) – DOTAZNÍKY – MUZEA

Oceňování uměleckých děl v Evropě: Dotazník pro muzea

1. Než začnete, vyznačte sem prosím, ze které země jste [bude použito ke statistickým účelům]

počet odpovědí 239
zodpovězená otázka 239
vynechaná otázka 10

2. Využívá vaše muzeum:

	ano	ne	počet odpovědí
státní záruku	50.9% (56)	49.1% (54)	110
komerční pojištění	92.4% (110)	7.6% (9)	119
obojí	71.4% (90)	28.6% (36)	126

zodpovězená otázka 187
vynechaná otázka 62

3. Určuje vaše muzeum hodnoty předmětů kulturního významu pro tyto účely?

	ano	ne	počet odpovědí
odchozí výpůjčky	99.4% (179)	0.6% (1)	180
příchozí výpůjčky	53.3% (80)	46.7% (70)	150
při akvizici	72.6% (114)	27.4% (43)	157
koupě	68.8% (106)	31.2% (48)	154
pravidelná inventarizace	59.5% (91)	40.5% (62)	153
poradenství pro ostatní			
pro veřejnost/ státní orgány	42.6% (58)	57.4% (78)	136
jiné (prosím vysvětlete)			22

zodpovězená otázka 182
vynechaná otázka 67

4. Kdo v muzeu provádí oceňování?

	ano	ne	počet odpovědí
kurátor	93.2% (151)	6.8% (11)	162
ředitel	59.2% (74)	40.8% (51)	125
registrar	20.4% (22)	79.6% (86)	108
jiné (prosím vysvětlete)			47

zodpovězená otázka 170
vynechaná otázka 79

5. Existuje v muzeu postup nebo metoda pro rozhodování o cenách?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	64.6%	113
ne	35.4%	62

zodpovězená otázka 175
vynechaná otázka 74

6. Používáte zdroje při stanovování hodnot?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	90.9%	160
ne	9.1%	16

Pokud ano, prosím vysvětlete (katalogy aukčních domů, databáze, atd.): 151

zodpovězená otázka 176

vynechaná otázka 73

7. Konzultujete s experty, když potřebujete pomoci se stanovením hodnoty?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	58.4%	104
ne	41.6%	74

Jiné (prosím specifikujte) 46

zodpovězená otázka 178

vynechaná otázka 71

8. Kontroluje nebo připodepisuje hodnoty nadřízený pracovník?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	60.7%	108
ne	39.3%	70

zodpovězená otázka 178

vynechaná otázka 71

9. Vedou se záznamy o postupu oceňování?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	73.4%	130
ne	26.6%	47

zodpovězená otázka 177

vynechaná otázka 72

10. Musíte hlásit hodnotu vaší sbírky příslušnému orgánu státní správy?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	40.3%	71
ne	59.7%	105

zodpovězená otázka 176

vynechaná otázka 73

11. Je vaše sbírka pojištěná?

	ano	ne	počet odpovědí
jako celek?	31.6% (54)	68.4% (117)	171
zčásti?	22.6% (26)	77.4% (89)	115

zodpovězená otázka 180

vynechaná otázka 69

12. Pokud vaše sbírka není pojištěná, uveďte důvody proč?

	prosím zatrhněte	počet odpovědí
není to dovoleno (státní sbírka)	100.0% (79)	79
řízení rizika	100.0% (8)	8
je to příliš drahé	100.0% (43)	43
jiné důvody (prosím specifikujte)		16

zodpovězená otázka 116

vynechaná otázka 133

13. Pokud je vaše sbírka pojištěná, jak často aktualizujete hodnoty? Uveďte prosím podrobnosti.

počet odpovědí 66

zodpovězená otázka 66

vynechaná otázka 183

14. Jak přitom postupujete? Prosím vysvětlete.

počet odpovědí 50

zodpovězená otázka 50

vynechaná otázka 199

15. Jsou sbírky, které půjčujete mimo muzeum, vždycky pojištěné?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	84.0%	147
ne	16.0%	28
jiná odpověď (prosím specifikujte)		12

zodpovězená otázka 175

vynechaná otázka 74

16. Pokud ano, jedná se vždy o pojištění z hřebíku na hřebík?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	97.5%	159
ne	2.5%	4

zodpovězená otázka 163

vynechaná otázka 86

17. Pokud ne, vysvětlete prosím, za jakých okolností nepojišťujete.

počet odpovědí 29

zodpovězená otázka 29

vynechaná otázka 220

18. Požadujete krytí těchto rizik?

	ano	ne	počet odpovědí
úplná ztráta	97.2% (171)	2.8% (5)	176
snížení hodnoty	75.9% (110)	24.1% (35)	145
pouze oprava / konzervace	67.4% (91)	32.6% (44)	135

zodpovězená otázka 176

vynechaná otázka 73

19. Požadujete krytí těchto rizik?

	ano	ne	počet odpovědí
válka	49.1% (80)	50.9% (83)	163
terorismus	59.3% (99)	40.7% (68)	167
nedbalost	83.2% (144)	16.8% (29)	173

zodpovězená otázka 176

vynechaná otázka 73

20. Zpochybnil někdy některý vypůjčitel vaši pojistnou hodnotu, nebo vás požádal o její snížení?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	25.8%	46
ne	74.2%	132

Pokud ano, uveďte podrobnosti: 32

zodpovězená otázka 178

vynechaná otázka 71

21. Kdo provádí oceňování pro příchozí výpůjčky?

ano	ne	počet odpovědí
-----	----	----------------

muzeum	42.5% (45)	57.5% (61)	106
půjčitel	95.6% (151)	4.4% (7)	158
jiná odpověď (vysvětlete prosím)	17		
zodpovězená otázka	173		
vynechaná otázka	76		

22. Zpochybnili jste někdy cenu stanovenou půjčitelem, nebo jste požádali o její snížení?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	27.2%	47
ne	72.8%	126
pokud ano, vysvětlete prosím	36	
zodpovězená otázka	173	
vynechaná otázka	76	

23. Pokud u vás existuje státní záruka, kontroluje stát nějakým způsobem pojistnou částku, nebo ji zpochybňuje?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	36.3%	41
ne	63.7%	72
zodpovězená otázka	113	
vynechaná otázka	136	

24. Pokud u vás existuje státní záruka, odmítl ji někdy některý půjčitel akceptovat?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	33.3%	37
ne	66.7%	74
Pokud ano, vysvětlete prosím	35	
zodpovězená otázka	111	
vynechaná otázka	138	

25. Museli jste někdy zrušit výpůjčku kvůli vysoké částce na pojištění?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	37.6%	65
ne	62.4%	108
zodpovězená otázka	173	
vynechaná otázka	76	

26. Považujete vysoké částky na pojištění jako překážku při půjčování uměleckých děl?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	81.0%	141
ne	19.0%	33
zodpovězená otázka	174	
vynechaná otázka	75	

27. Měli byste zájem o zřízení orgánu nebo komise pro oceňování?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	63.3%	105
ne	36.7%	61
zodpovězená otázka	166	
vynechaná otázka	83	

28. Pokud ano, kdo by měl takovou komisi zřídit?

	ano	ne	počet odpovědí
a) stát	83.0% (73)	17.0% (15)	88
b) EC	82.2% (74)	17.8% (16)	90

zodpovězená otázka 104
vynechaná otázka 145

29. Měli byste zájem o stanovení postupu pro určování hodnoty?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	77.3%	133
ne	22.7%	39

zodpovězená otázka 172
vynechaná otázka 77

30. Pokud ano, kdo by měl takový postup stanovit?

	ano	ne	počet odpovědí
a) mělo by se rozhodovat v muzeu	85.0% (85)	15.0% (15)	100
b) státní systém	60.7% (54)	39.3% (35)	89
c) evropský systém	67.6% (69)	32.4% (33)	102

zodpovězená otázka 131
vynechaná otázka 118

31. Souhlasilo by vaše muzeum s některou z těchto možností?

	ano	ne	počet odpovědí
nepojišťovat, je-li nízká míra rizika?	27.2% (46)	72.8% (123)	169
nepojišťovat pro případ války, snížení hodnoty nebo nedbalost?	27.6% (45)	72.4% (118)	163
pojišťovat na nižší než tržní cenu?	33.7% (57)	66.3% (112)	169
pojišťovat pouze na transport?	25.7% (43)	74.3% (124)	167
pojišťovat pouze nutné opravy?	20.8% (35)	79.2% (133)	168
akceptovat náhradní předmět namísto pojištění?	12.9% (21)	87.1% (142)	163

zodpovězená otázka 171
vynechaná otázka 78

32. Doplňte prosím vaše připomínky

počet odpovědí 49
zodpovězená otázka 49
vynechaná otázka 200

33. Nezapomeňte prosím vyplnit tyto údaje! [Je to důležité pro účely statistiky a pro případné další kontakty]

	procento odpovědí	počet odpovědí
Jméno:	100.0%	170
Organizace:	100.0%	170
Funkce:	100.0%	170
Země:	100.0%	170
Emailová adresa:	100.0%	170
Telefonní číslo:	100.0%	170

zodpovězená otázka 170
vynechaná otázka 79

PRÍLOHA 7: PRŮZKUM (SURVEY MONKEY) – DOTAZNÍKY – STÁTNÍ ORGÁNY

Oceňování uměleckých děl – Dotazník pro státní orgány

1. Než začnete, uveďte zde prosím vaši zemi.

počet odpovědí 24

zodpovězená otázka 24

vynechaná otázka 1

2. Považujete vysoké pojistné částky za překážku při půjčování?

	procento odpovědí	počet odpovědí
--	-------------------	----------------

ano	68.4%	13
-----	-------	----

ne	31.6%	6
----	-------	---

zodpovězená otázka 19

vynechaná otázka 6

3. Podílíte se nějak na oceňování (např. pro potřeby zdanění, výpůjčky, oceňovací komise)?

	procento odpovědí	počet odpovědí
--	-------------------	----------------

ano	36.8%	7
-----	-------	---

ne	63.2%	12
----	-------	----

pokud ano, uveďte prosím podrobnosti 8

zodpovězená otázka 19

vynechaná otázka 6

4. Mají státní sbírky povinnost vám sdělovat hodnotu svých muzejních předmětů?

	procento odpovědí	počet odpovědí
--	-------------------	----------------

ano	63.2%	12
-----	-------	----

ne	36.8%	7
----	-------	---

zodpovězená otázka 19

vynechaná otázka 6

5. Jen pro účely půjčování?

	procento odpovědí	počet odpovědí
--	-------------------	----------------

ano	44.4%	8
-----	-------	---

ne	55.6%	10
----	-------	----

zodpovězená otázka 18

vynechaná otázka 7

6. Souhlasili byste s tím, že by se státní sbírky....

	ano	ne	počet odpovědí
--	-----	----	----------------

nepojišťovaly v případě nízké míry rizika?	27.8% (5)	72.2% (13)	18
--	-----------	------------	----

nepojišťovaly pro případ války, snížení hodnoty nebo nedbalost?	33.3% (6)	66.7% (12)	18
---	-----------	------------	----

pojišťovaly ni nižší cenu než tržní?	27.8% (5)	72.2% (13)	18
--------------------------------------	-----------	------------	----

pojišťovaly pouze na transport a/nebo na opravu?	33.3% (6)	66.7% (12)	18
--	-----------	------------	----

přijali byste náhradní předmět namísto pojištění?	16.7% (3)	83.3% (15)	18
---	-----------	------------	----

zodpovězená otázka 18

vynechaná otázka 7

7. Existuje u vás státní záruka?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	68.4%	13
ne	31.6%	6

zodpovězená otázka 19

vynechaná otázka 6

8. V případě, že u vás existuje státní záruka...

	ano	ne	počet odpovědí
Je součástí podmínek a předpisů požadavek na vysvětlení stanovených částek, nebo na to, aby se udržely na nízké hodnotě?	23.1% (3)	76.9% (10)	13
Kontrolujete nebo zpochybňujete pojistné částky uváděné muzei?	30.8% (4)	69.2% (9)	13
Požádali jste někdy o snížení nějaké částky?	15.4% (2)	84.6% (11)	13
Uplatnil u vás někdo náhradu škody za uplynulé tři roky?	18.2% (2)	81.8% (9)	11

zodpovězená otázka 13

vynechaná otázka 12

9. Pokud u vás neexistuje státní záruka, plánujete její zavedení?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	83.3%	5
ne	16.7%	1

Pokud ne, vysvětlete prosím důvody 2

zodpovězená otázka 6

vynechaná otázka 19

10. Pokud u vás neexistuje státní záruka, podílíte se na oceňování (např. pro účely zdanění, půjčování, oceňovací komise)?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	40.0%	2
ne	60.0%	3

pokud ano, uveďte prosím podrobnosti 3

zodpovězená otázka 5

vynechaná otázka 20

11. Pokud u vás neexistuje státní záruka, kontrolujete někdy pojistné částky nebo je zpochybňujete?

	procento odpovědí	počet odpovědí
ano	66.7%	4
ne	33.3%	2

zodpovězená otázka 6

vynechaná otázka 19

12. Sem prosím uveďte svoje další připomínky.

počet odpovědí 10

zodpovězená otázka 10

vynechaná otázka 15

13. Nezapomeňte prosím uvést tyto podrobnosti [je to velmi důležité pro účely statistiky a pro případné další kontakty - děkujeme]

	procento odpovědí	počet odpovědí
Jméno:	100.0%	20
Název organizace:	100.0%	20
Funkce:	100.0%	20
Země:	100.0%	20
Emailová adresa:	100.0%	20
Telefonní číslo:	100.0%	20
zodpovězená otázka 20		
vynechaná otázka 5		

PŘÍLOHA 8: ROZHOVORY S KURÁTORY 2012 – KOMPILACE VÝSLEDKŮ

Poznámka autorek: Tato kompilace výsledků zahrnuje statistické údaje z rozhovorů vedených autorkami v srpnu a září 2012. Všichni dotazovaní neodpověděli na všechny otázky.

Dotazovaní uvedli některá kvalitativní hodnocení a připomínky, které tvoří relevantní základu pro zdokumentování toho, jak probíhá oceňování v Evropě jak z hlediska běžné praxe, tak z pohledu zkušených kurátorů. Jmenný seznam 25 kurátorů z 21 členských zemí EU, s nimiž autorky vedly rozhovory, tvoří přílohu 4.

A) Alternativy ke 100% krytí plné hodnoty, z hřebíku na hřebík	ano	ne
19. Požadujete vždy 100 % pojistné krytí plné hodnoty a z hřebíku na hřebík?	23	2
Pokud ano, souhlasili byste s vyloučením některých aspektů v případě nízké míry rizika?	11	11
Pokud ne, přistoupili byste na pojištění, které se nevztahuje na:		
a) snížení hodnoty	5	6
b) terorismus	7	5
c) válka	7	5
d) hrubá nedbalost	1	8
e) doba výstavy (jen na transport)	4	8
Přistoupili byste na sdílenou odpovědnost, tedy vztah bez pojištění, kde se případné náhrady škody řeší dohodou mezi půjčitelem a vypůjčitelem?	7	16

2. Platí ve vaší zemi nějaká právní úprava nebo ve vašem muzeu nějaký vnitřní pokyn, který by vyžadoval, abyste pojišťovali na plnou hodnotu a z hřebíku na hřebík?	11	12
---	----	----

3. Stalo se vám někdy, že vás požádali, abyste snížil hodnotu půjčovaného předmětu? Pokud ano, prosím vysvětlete.	11	14
---	----	----

3. Kontrolujete hodnoty u výpůjček?	15	9
Už se vám někdy stalo, že jste požádali půjčitele o snížení ceny, která vám připadala příliš vysoká? Prosím vysvětlete.		

5. Když stanovujete hodnotu, s jakým typem hodnoty pracujete:		
a) hodnota náhrady	14	4
b) hodnota podle závěti	4	9
c) tržní cena	17	1
d) aukční cena	17	2
e) nižší tržní/střední tržní hodnota	8	8
f) dvojnásobný odhad aukční ceny	3	11

B) Státní orgány / státní záruka	ano	ne
1. Existuje u vás státní záruka?	21	4
2. Stává se, že půjčitelé odmítnou vaši státní záruku? Pokud ano, vysvětlete prosím proč.	14	6
Trvají na pojištění sjednané vlastním muzeem?	15	2

3. Akceptujete pokaždé státní záruku země, do které půjčujete sbírky? Pokud ne, prosím vysvětlete.	18	6
4. Platí ve vaší zemi nějaká právní úprava nebo ve vašem muzeu nějaký vnitřní pokyn týkající se přijímání státních záruk?	3	20
5. Co považujete za hlavní problém spojený se státními zárukami? Prosím vysvětlete.		

C) Stanovování hodnoty	ano	ne
1. Jaké zdroje používáte při stanovování hodnoty?		
a) databáze	17	3
b) externí experty	17	4
c) interní experty	21	1
d) vlastní znalosti	23	1
e) aukční domy	21	2
f) muzejní záznamy	21	0
g) jiné zdroje. Prosím vysvětlete.		

2. Jaké odborné školení jste absolvoval pro stanovování hodnoty? Prosím vysvětlete.		
3. Kdo provádí oceňování u vás v muzeu?		
kurátor	17	1
ředitel	8	3
sdílené odpovědnosti	10	3
4. Provádíte oceňování podle aktualizovaných poznatků? Vysvětlete prosím, jak to děláte.	21	3
5. Jaká podpora, poradenství nebo zdroje by vám při oceňování pomohly? Prosím vysvětlete.		

D) Oceňovací komise	ano	ne
1. Máte ve vaší zemi oceňovací komisi? Pokud ano, vysvětlete prosím, jak funguje.	3	21
2. Existuje ve vaší zemi nějaká právní úprava týkající se oceňování?	3	20
3. Máte ve vašem muzeu oceňovací komisi? Pokud ano, vysvětlete prosím, jak funguje.	6	17
4. Máte ve vašem muzeu nějaká pravidla nebo vnitřní pokyn týkající se oceňování?	8	17
5. Myslíte si, že oceňovací komise by měla smysl?	15	8
Pokud ano, měla by být na úrovni:		
a) státu	12	5
c) muzea	9	5
d) Evropy	4	9